

Erdélyi Magyar Adatbank
Partiumi és Bánsági Múemlékvédő és Emlékhely Társaság

Fazekas Lóránd

PÜSPÖKÖK ÉS CÍMEREIK

A SZATMÁRI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZMEGYÉBEN

Szatmárnémeti 2015

Fazekas Lóránd
Püspökök és címereik
a Szatmári Római Katolikus Egyházmegyében

Fazekas Lóránd

PÜSPÖKÖK ÉS CÍMEREIK
a Szatmári Római Katolikus
Egyházmegyében

Kiadja a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság

Profundis Kiadó
Szatmárnémeti, 2015

Szöveggondozás:

Kirner Ferenc protonotárius kanonok
Egeli Ferenc püspöki titkár

A borítót tervezte: Szénás Zoltán
A fényképeket készítette: Fazekas Lóránd

Fedőlapon:

Hám János püspök szobra a szatmári Székesegyház előtt

Készült:

a Szatmárnémeti Római Katolikus Püspökség
a Szatmár Megyei Tanács anyagi támogatásával
és a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság
anyagi támogatásával

Készült a szatmárnémeti IDEA Stúdió nyomdában

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FAZEKAS, LÓRÁND
Püspökök és címereik : a Szatmári Római Katolikus
Egyházmegyében / Fazekas Lóránd. - Satu Mare : Profundis, 2015
Bibliogr.
ISBN 978-973-1979-34-2
929.6(498 Satu Mare)
281.95(498 Satu Mare):282

Episcopii și însemnele lor heraldice în Episcopia Romano Catholică
Satu Mare

Előszó

Egy jó pár évvel ezelőtt a nemesi sírokon fellelhető címerek keltették fel érdeklődésemet a történelemtudomány segédtudománya, a heraldika iránt, melynek egyik ágát az egyházi címertan képezi. Így jutottam el e kiadvány fő témájához, püspökeink önazonosító szimbólumához, a püspöki címerhez, melyek viasz- és szárazpecséteken, fejléces írópapírokon, építményeken maradtak fenn, az utókor számára, gyakran szín nélkül.

Az 1804-ben létre hozott Szatmári Egyházmegye nem volt minden előzmény nélküli gondolat, hisz a katolikus hívek száma az 1711-es szatmári béke utáni sváb és német betelepítések révén igencsak megnövekedett, több nemesi család, mint a Károlyiak is, rekatolicizáltak. Mindezek egyenes következménye volt már a 18. század elején az a gondolat, hogy a hatalmas kiterjedésű, Egri Egyházmegyét három részre kellene bontani. Ez azonban egy évszázadon át az egri káptalan tiltakozása miatt egyre odázódott, mígnem II. Ferenc császár 1804. március 23-án az egri püspök halálát követően életbe léptette ezt a régi tervet. Így jött létre a Kassai és Szatmári Egyházmegye, az Egri Egyházmegyét pedig érseki rangra emelték. Az eltelt 200 év alatt a Szatmári Egyházmegye katolikusága 14 püspök és több helynök irányítása alatt élte vallási életét. Ezen főpapok címerét rövid életrajzba építve, ezennel szeretném bemutatni az érdeklődők számára.

Itt ragadom meg az alkalmat és mondok köszönetet Nm. és Ft. Schönberger Jenő püspök úrnak e könyv kiadásának támogatásáért.

A szerző

A Szatmári Egyházmegye 200 éves fennállásának alkalmából, a Székesegyházra elhelyezett emléktábla.

Püspökök, püspökjelöltek, apostoli kormányzók, helynők a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye 200 éve alatt

Báró Fischer István püspök	1804 – 1807
Klobusiczky Péter püspök	1807 – 1821
Kovács Flórián püspök	1821 – 1825
Hám János püspök	1827 – 1857
Dr. Haas Mihály püspök	1858 – 1866
Dr. Bíró László püspök	1866 – 1872
Dr. Schlauch Lőrinc püspök	1873 – 1887
Dr. Meszlényi Gyula püspök	1887 – 1905
Dr. Mayer Béla püspökjelölt, de visszalép	1905 – 1906
Dr. Boromisza Tibor püspök	1906 – 1928
Szabó István helynök, 1929-től apostoli kormányzó *	1928 – 1930
Dr. Fiedler István püspök	1930 – 1939
Márton Áron gyulafehérvári püspök, apostoli kormányzó	1940 – 1942
Dr. Napholcz Pál püspökjelölt, de visszalép	1940
Pakocs Károly helynök	1941 – 1942
Dr. Scheffler János püspök	1942 – 1952
Dr. Czumbel Lajos kormányzó	1948 – 1967
Sipos Ferenc kormányzó	1967 – 1990
Reizer Pál püspök	1990 – 2002
Ardai László Attila kormányzó	2002 – 2003
Schönberger Jenő püspök	2003 –

* lásd: Szómagyarázat 85 oldal

A Szatmári Egyházmegye püspökeinek élete és címerei

II. Ferenc osztrák császár, Magyarország és Csehország királya (1768-1835)¹, miután 1804-ben elhatározza az Egri Egyházmegye három részre osztását, József nádor azt a megbízást kapja, hogy tegyen javaslatot azokra a személyekre, akik rendelkeznek mindazon tulajdonságokkal, amelyek szükségesek a főpapi állások betöltésére. Ezeknek kell majd elfoglalni a Szatmári és Kassai püspöki széket. A nádor, Somogyi államtanácsoshoz fordult segítségért, aki báró Fischer Istvánt egri kanonokot ajánlja, mivel rendelkezik mindazokkal a kvalitásokkal, melyek egy ilyen feladat betöltéséhez szükségesek.

II. Ferenc császár, olaj,
vászonra, 19. századból
Egyházművészeti gyűjtemény

VII. Pius pápa,
Tarczi István festménye 2005
Egyházművészeti Gyűjtemény

Fiatal, tevékeny, mérsékelt, buzgó, hivatali kötelességeit híven teljesíti, tudja magát kedveltetni, származására nézve vagyonos. A nádor elfogadja Somogyi javaslatát, mivel választásról lévén szó még egy hasonló főpapot kellett Fischer mellé állítani, s ez volt Klobusiczky Péter kalocsai

¹ RNL 1913:VII. köt. 412.

kanonok, aki hasonló tulajdonságokkal bírt, csak két évvel volt idősebb és nagyszerű szónok volt. A nádor ajánlatát felküldte Bécsbe, a császár pedig a szatmári püspöki székre 1804. március 23-án, Fischer Istvánt nevezte ki, melyet VII. Pius pápa 1804. augusztus 9-én kelt bullájával erősített meg.²

Egy püspök felszentelése után címert terveztetett magának, melyet fel kellett terjesszen a Vatikánhoz, ahol a heraldikai hivatal megvizsgálta, hogy megfelel-e a szabályoknak, így csak a jóváhagyás után léphetett életbe. Ma már a Vatikán ezt a bemutatást nem igényli.

A 19. század közepéig a magyar püspökök, főpapok többnyire saját családi címerképüket használták egyházi címerként, (lásd a Vetéssy és a Bakócz címet) esetleg bővítve annak a szerzetesrendnek a jelképével, ahonnan papi pályájuk indult, vagy a Szent Család ikonográfiai megjelenítésével, szentek attribútumaival, melyek az egyház egyetemessége révén világszerte ismertek.

Az egyházi heraldika története

Az egyházi személyek címere csak alig fiatalabb a királyi és nemesi címereknél. A keresztes hadjáratok (11. század vége, 13. század) tették első sorban szükségessé, hogy a hadba vonuló főpapok címerpajzsában megkülönböztető liturgikus díszeket (püspöksüveg, pásztorbot, kereszt) feltüntessenek, melyről így pontosan megállapítható volt az illető papi mivolta. A főpapok személyesen nem harcolhattak, lovagi tornán sem vehettek részt, kivéve a magyar főpapságot, ahol a nemesi bandériumokhoz hasonlóan, a király hívó szavára, egy főpap is állíthatott bandériumot, ahol aztán ő volt a zászlótartó. Így történhetett meg, hogy 1526. augusztus 29-én, a szomorú, tragikus mohácsi ütközetben szinte az egész főpapi kar a csatamezőn maradt. Ott halt meg Szalkai László esztergomi, Tomori Pál kalocsai érsek, Paksi Balázs győri, Perényi Ferenc nagyvárad, Palisányi György boszniai, Csaholyi Ferenc csanádi, Móré Fülöp pécsi püspök.³

A főpapi címerek megjelenését egy másik tényező, az írásbeliség terjedése, ugyanakkor a nagyfokú analfabetizmus is szükségessé tette.

² Sematizmus 1804-1904. 14-15.

³ KÉSz címerek, címerábrák.

A püspök által kiadott egyházi okiratot egyedi jellel kellett ellátni, s így akik írni, olvasni nem tudtak a pecsét címere alapján, -mely a tulajdonos személyes jelképét viselte magán, -biztosra vehették, hogy ki is bocsájtotta ki azt.

Magyarországon az első egyházi címerek csak pecséteken maradtak fenn.⁴ A címerek megjelenésének kezdetén, Magyarországon a főpapok a királyhoz hasonlóan a saját maguk álló vagy ülő alakját vésették pecsétjükre, mellé helyezve családi címerüket. A 14. századtól változtak meg a címermező képei: felülre került az intézmény védőszentje, alá a főpap képe, mellé a családi címer címerábrája. A 15. században újabb változás áll be az egyházi személyek címerében. A pajzsra támaszkodó sisak helyet a mitra (püspöki süveg) vagy a széles karimájú papi kalap két bojtal a karimáján, kerül a pajzsra. Ez utóbbit már a 13. század közepén a mindennapi életben használták a papok, onnan emelték be a címerbe. Magyarországon először 1365-ben Kálmán győri püspök címerén jelenik meg a püspöki süveg,⁵ de ezt láthatjuk a Vetésről származó Vetéssy Albert (1410-1486) veszprémi püspök címerén is, melynek viszont a pajzs címerábrája a családi címer volt.⁶ 1650-ben X. Ince pápa (1644-1655) az addigi rendszertelenül használt bojtokra és liturgikus jelekre vonatkozóan megpróbált egységes szabályt hozni.⁷ Ezt 1659-ben VII. Sándor pápa (1655-1667) úgy egészíti ki, hogy a papi címerek fölötti kalap színe és a lecsüngő bojtok száma egyben rangjelzők is legyenek, de szintén rangjelzők a címer mögé helyezett liturgikus elemek.⁸ Az egyházi heraldika jellegét nagyban emelik a 19. századtól egyre gyakrabban használt címer alatti latin nyelvű lebegő jelmondatok (devise).⁹ A címer elemeit maga a főpap választhatta meg, figyelembe véve egyházi rangját, de a pajzs fölötti és mögötti elemeket viszont már pontos szabály írta elő.¹⁰ A 20. század elejétől a címerábrák egyszerűsödésének tendenciája figyelhető meg, a pajzsról elmarad a mitra. 1950-ben a pápa megszüntette az egyháziaknak a világi címek használatát is, mint a herceg és az annak megfelelő rangjelzőket, csak azok használhatták továbbra is, akik már régebben vették

⁴ MKL. 2008: 232.

⁵ Bárczay 1897: 252.

⁶ Fazekas Lóránd: Címeres sírjelek a Szatmár megyei síremlékállításban. Szamos 2013. február

⁷ Heraldikai lexikon: Egyházi heraldika.

⁸ Uo.

⁹ MKL. 2008: 234.

¹⁰ MKL. 2008: 234.

fel, így Mindszenty József bíboros volt az utolsó, aki hercegprímási címet viselt Magyarországon, címerén korona és címerpalást is volt.¹¹ 1969. március 31-én VI. Pál pápa az általa kiadott Motu proprio kezdetű bullájával eltörölte a korona, a kard és más a nemesi címerekből átemelt rangjelzőket, csak a püspöki süveg, a pásztorbot és a kereszt maradt meg, mely színét tekintve lehetett arany, ezüst, vagy esetleg fehér színű.¹²

Michael Viale-Prela bécsi pápai nuncius 1849-ben, címeréhez a családi címerábrát használta

Ferrata Graf bíboros 15 bojtos címerű száraz pecsétje

Az egyházi hierarchiát kifejező címerrészek

A fent említett sisakot helyettesítő elemekből fejlődött ki a kalapról lelógó, az egyházi hierarchiát kifejező bojtrendszer, valamint a hozzátartozó liturgikus elemek. A pápai címerben a tiara,¹³ s a pajzs mögött keresztbe tett kulcsok, a bíborosi címerben a kalap vörös, két oldalt 15-15 bojtjal, a pajs közepé mögött helyezkedik el a körmeneti kereszt, az érseki kalap zöld, rajta lelógó zsinóron 10-10 bojtjal, a keresztet itt is használták, a hercegprímási címer annyiban különbözött az érsekitől, hogy a pajzs mögött kettős, úgynevezett pátriárka keresztet használtak. Ilyet használt először Bakócz Tamás esztergomi érsek. A püspöki címer

¹¹ Heraldikai lexikon: Egyházi heraldika.

¹² Uo.

¹³ RNL 1913: VIII. köt. 31.

kalapja szintén zöld, karimájáról 6-6 bojt lóg le, a pajzs jobb oldala fölé helyezték el a mitrát, a baloldalra pedig a balra forduló pásztorbotot, más főpapi címereken a kalap fekete 3-3 fehér bojtjal. A bojtok eredetét egyes heraldikusok a nemesi címerekben ábrázolt, oroszlánok farkok bojtjából származtatják. A kalap sosem támaszkodik a pajzsra, hanem fölötte lebegő helyzetben van.¹⁴

Halotti címerek

A heraldika sajátos ágát alkotják a halotti címerek, más néven epitáfiumcímerek. A halotti címer alatt az elhunyt címerének szöveggel való kiegészítése értendő, melyet annak temetésére készítették selyemre, papírra festve. Az epitáfiumban maga a címer csak másodlagos szerepet tölt be, mert csak az elhunyt nevével, életrajzi adataival, rangjával, kitüntetéseivel, birtokainak megnevezésével kiegészülve válik teljessé. A szöveget a címer köré körkörösén két sorban helyezték el. Mivel a halotti címer csak az elhunyt halála után készíthető el, ez igen csak meghatározta a temetés időpontját, mely a 18. századból fennmaradt adatok alapján általában öt napot jelentett, már csak azért is mivel nem egy, hanem a család kiterjedtségétől, rangjától függően több, sőt mondhatni sok ilyen kisebb nagyobb címert kellett rendelni. A nyomtatás megjelenésével az epitáfiumcímerek készítése felgyorsult, a szövegek pedig a címer alá kerültek. Ha egy személy nem hirtelen hunyt el, a halotti címer részben akár előre is elkészülhetett, sőt a 19. század második felében már temetkezési vállalkozók hirdették rangosabbnál rangosabb szolgáltatásaikat. A 17-18. század gyászszertartásaiban a halotti címer még igen rangos szerepet játszott, kihelyezték a templom szószékére, a halott házának kapujára, a castrum doloris (baldahinos ravatal) előtt egy címertartóra, a kisebb méretben készültek a temetés férfi résztvevői között szétosztották. A gyászmenetben ezt vitték a kezükben, a nők pedig égő gyertyával vonultak. A selyemből készültek a közeli hozzátartozóknak és rangosabb személyeknek, míg a távolabbi rokonoknak papírra festettek adományoztak. A koporsó elé kitett berámázottat a gyászmenetben egy vagy két férfi vitte a koporsó mögött. A temetés után ezt a címert a templomban helyezték el, ezzel fejezve ki, hogy az öröklétbe távozott továbbra is jelen

¹⁴ Heraldikai lexikon: Egyházi heraldika.

van a közösségben, a közeli hozzátartozók mindég maguk között érezhetik szerettüket.¹⁵

Az egyházi heraldikától sem állt távol az epitáfiumcímer készíttetése. Püspökök, érsekek számára a káptalan is rendelt ilyen emlékeztető címer összeállítást. A Szatmári Egyházmegye vonatkozásában két ilyen epitáfiumcímer is ismerünk: a Hám János és a Meszlényi Gyula püspökét.

A Szatmári Egyházmegye püspökei is koruk egyházi heraldikai szabályait szem előtt tartva elkészíttették a maguk címerét. Amint fentebb írtuk a 19. század közepéig a nemesi származású főpapok címerpajzsukra a családi címer címerábráit helyezték.

Nagyszalatnyai báró Fischer István — a Szatmári egyházmegye első püspöke

Apja, br. Fischer József, anyja, br. Perényi Erzsébet. A család a Sáros vármegyei Budamérnek és a Zemplén vármegyei Bacskónak volt örökös ura, az utóbbi birtokot br. Fischer Mihály, István püspök nagyapja Lipót császártól kapta a kincstárra átszállt Bocskay István-féle tulajdonból 1671-ben.¹⁶ E birtokközpont kastélyában született István 1754. október 21-én. Apja katonai vagy tisztviselői pályára szánta, de ő papi hivatást érezve magában az egri papneveldebe jelentkezett. Négy év után, mint kiváló előmenetelűt 1778. szeptember 30-án Rómába küldik, ahonnan 1781. áprilisában tér haza. Pappá szentelése után végig járja a papi pálya minden lépcsőjét, melyet követően gr. Eszterházy Károly egri püspök 1784-ben kinevezi az egri káptalan (kanonokok testülete) tagjának és egyben oldalkanonokjának. 1785-ben tarcafői főesperes, 1790-ben battai apát, 1801-ben pedig dulcinói címzetes püspök (Dulcinó, Dalmáciai püspökség, melyet a törökök elfoglaltak. A terület felszabadulása után III. Károly (1711-1740) címként felújította, s ezt követően, mint címet adományozták, ilyet kapott Fischer István püspök is.¹⁷) Így éri a hír, hogy Ausztria királya őt helyezi első püspökként a Szatmári Egyházmegye élére.

Felszentelése 1804. november 18-án az Egri Székesegyházban zajlik le. Szatmárra érkezése és székfoglalója 1805. február 12-én történt. Erről

¹⁵ Baják 1955: 64.

¹⁶ Nagy 1856: IV. köt.180.

¹⁷ MKL II. köt.725.

egy szatmári Czivis a következőképpen emlékezik: „A püspököt Szatmár város három deputációval köszöntötte, melyek közül az első Erdődön, a másik a város határán, s a harmadik a városban tisztelgett. Az Erdőd felől vonuló gyönyörű tisztelgő seregben a püspök hintója előtt a vármegyének 24 válogatott bandéristája lovagolt; Két oldalon a vármegye nemességének zászlóalját Kállay Antal vezette, azután következtek a vármegye kirendelt követeinek díszes szekerei és forspontjai (előfogat), aztán a városnak 40 válogatott ifjakkól álló bandériuma lovagolt, kik a sereghöz a város határszélén csatlakoztak. A városban, a nagyhídon, a város tanácsa és a papság idvezlette a püspököt, s a vármegye részéről, Kende Pál alispán, számos szatmári urasággal köszöntötte. Durrogtak az ágyuk; a Szent János kápolnájában szépen öltözködött apró szüzektől szép versekkel tiszteltetett. Innen a püspök mennyezet alatt, püspöki köntösben, lóháton a templomba ment, ahol „Téged Isten dicsérünk” énekeltetett. A templom előtt a Hohenczollern vasas regementje tüzelt. Azután báró Vécsey Miklós főispán 50 szatmári követekkel, s a külső vármegyék kirendeltjei köszöntötték. A tisztelgések után nagy ebéd következett, melyen 400 vendégnél többen gazdagon megvendégeltettek, s ékes beszédek mondtak.”¹⁸

A püspökség számára nem lévén egyházi épület, a gróf Károlyi család jóvoltából a püspök az erdődi várban kapott lakást, onnan irányította az egyházmegyét. Ő kezdte meg a püspöki ranghoz már nem méltó, kicsi plébániatemplom átépítését, lebontatta homlokzatát és a tornyot, megemelte és meghosszabbította a szentélyt. A jezsuiták 1773-as távozása után azok lakóházát és a szomszédos iskola épületet megvásárolta és püspöki lakássá alakította, de nem költözött be, hanem Erdődön maradván az épületet a szemináristáknak lakásként adta át. Telket vásárolt az építendő püspöki palota számára, ahol meg is kezdődött az építkezés, s még az ő idejében elkészül a palota jobb szárnya, de nem költözik be ide sem, továbbra is Erdődön maradt. Kieszközölte II. Ferenc császártól a katolikus gimnázium visszaállítását. Ő választotta a megye égi patrónusául 1805. december 8-án Szent István királyt. 1807-ig irányította a Szatmári Egyházmegyét, október 4-én körlevélben búcsúzott az egyházmegyétől, november 20-án a kormányzást Kovács Flórián nagyprépostnak adta át, amikor is az egri érseki székbe helyezték, melyet 1808. március 16-án foglalt el.¹⁹

¹⁸ Jeneý 1999: 78-79.

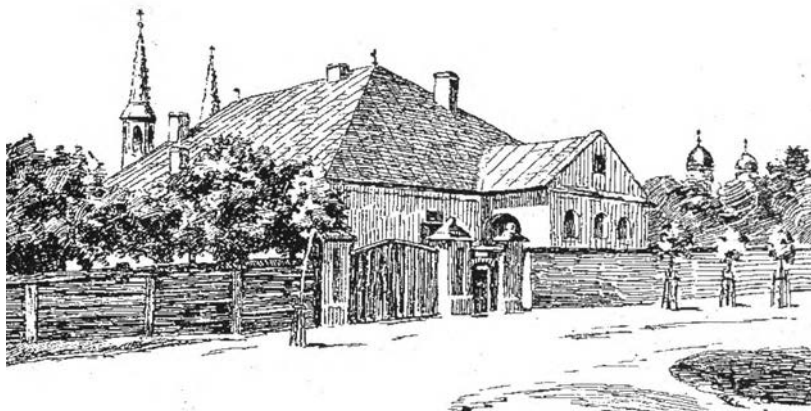
¹⁹ Sematizmus 1804-1904. 73.

A püspök Szatmár megyéből való távozására a Czivis 1807-ben így emlékezik: „Az eklézsiák dolgából legnevezetesebb dolog vala, hogy Szatmár első püspöke, báró Fischer István Egri érsekké emeltetett... Szatmár város amint az illendőség hozta magával, első püspökétől érzékenyen elbúcsúzott, s még Egerben tartott instellációjára is deputációt küldött három forsponttal, s 473 forintot fizetett a deputátus urak úri ellátására.”²⁰ Ez időben Heves vármegye főispáni tisztségét is István érsek töltötte be, ugyanakkor belső titkos tanácsos, s megkapja a Szent István-rend nagykeresztjét. 1809-1819 között a megüresedett primási szék ügyeit is ő intézte.

68 éves korában, érseki méltóságának 15. évében, 1822. július 4-én hunyt el. Az egri Bazilika kriptájában helyezték örök nyugalomra

A család bárói címere: két tengeri szörny keretezte tojásdad alakú pajzs kék mezejében széles hullámzó tengeren, aranykoronából kinövő kétfarkú tengeri lény, hosszú bajusszal, szakállal, jobb kezében kivont kardot, a balban halat tartva. A kard a hatalom, a bátorság, az erő, a hal pedig a Fiúisten jelképe.²¹

A megüresedett szatmári püspöki székkal István püspök 1804-es papi vetélytársát Klobusiczky Péter kalocsai kanonokot tisztelik meg.

A püspöki rezidencia, melyet 1851-ig lakták a püspökök, háttérben a Kálvária két, hegyes tornya látható, így a kép, Hám püspök idejében készülhetett.

²⁰ Jeney 1999: 87.

²¹ Bartók 1860: 33.

Vetési Albert (1410(?)-1486)
veszprémi püspök címere

Bakócz Tamás (Erdőd 1442-Esztergom
1521) esztergomi érsek

Fischer István püspök családi címere

Fischer István érsek síremléke az egri
Bazilika kriptájában

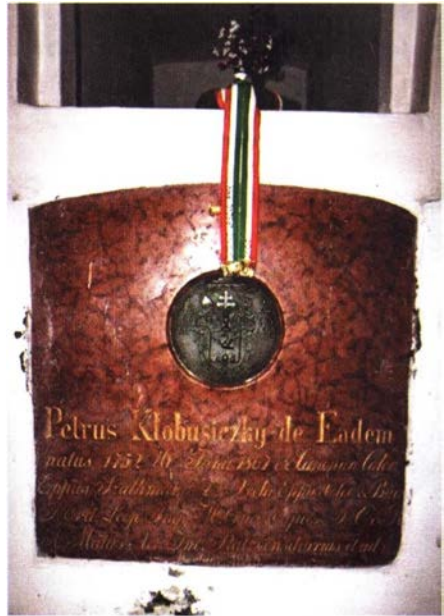
Az 1699-es évszámot viselő egri káptalan fekete viaszpecsétje, mellyel Fischer érsek gyászjelentését szignózta, melyet KovácsFlórián szatmári püspöknek küldött 1823. április 22-én

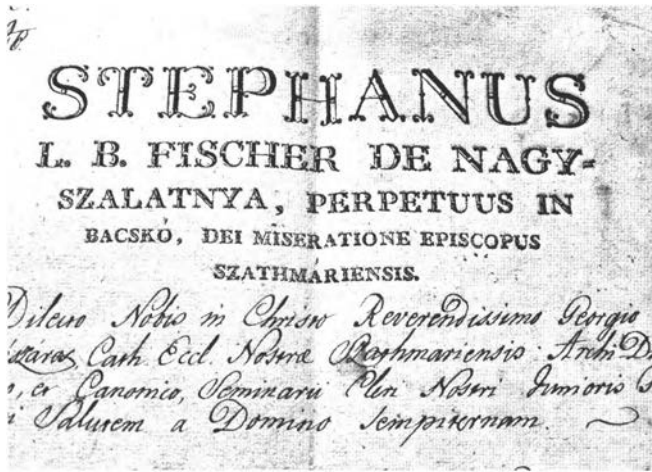
Klobusiczky Péter püspök viaszpecsétje

Péter püspök papírfelzettel borított viaszpecsétje

Klobusiczky érsek síremléke a kalocsai Székesegyház kriptájában

Fischer István püspök fejléces írópapírja

Klobusiczki Klobusiczky Péter — a szegényeket, éhezőket gyámolító püspök

A Trencsén vármegyei származású családnak egyik ága grófi, a másik bárói rangra emeltetett. Ez utóbbi leszármazottja Péter püspök. Apja, Klobusiczky László, anyja, Kölcsei Kende Anna, aki hat fiúnak adott életet. Péter Fehérgyarmaton 1752. június 26-án negyedikként látta meg a napvilágot. Gyöngécske gyermek lévén dajkájával sokat sétáltak, s egyik alkalommal a szérűre látogatva egy elhaladó ló patája alól egy polyvaszilánk a gyermek szemébe repült. Orvosi segítséggel is csak nehezen távolították el. E baleset miatt egyik szemére egész életében gyengén látott. Édesanyja fia szemének megmenekülését nem annyira az orvos sikeres kezelésének tulajdonította, mint inkább a Boldogságos Szűz közbenjárásának, akihez nap, mint nap fohászkodott. Hálójaként Máriapócsra látogatva a templomnak egy ezüst fogadalmi szobrocskát ajándékozott, mely egy betegszemű csecsemőt ábrázolt. A család hat fiúgyermeké közül három: György, László és Péter a jezsuita rendbe lép, de e rendet XIII. Kelemen pápa határozata alapján Mária Terézia 1773-ban feloszlatja. Ekkor Péter a nagyváradi püspökhöz, Patachich Ádámmal fordul, kérve, hogy

világi papi pályára léphessen, így a teológia elvégzése után 1774. szeptember 25-én szentelik pappá.

1807-ben már Kalocsán olvasó kanonoki rangra emeltetett, ugyan ezen év július 16-án II. Ferenc császár a megüresedett szatmári püspöki széket adományozza számára, sőt még a Szent Jobbról nevezett apátság is az ő tulajdonába kerül. Egerben Fischer érsek 1808. február 21-én szenteli püspökké, de beiktatását a böjt miatt elhalasztották. Az első időkben Péter püspök is elődje hivatali helyét kénytelen elfoglalni az Erdődi várban, ahova május 1-én érkezik, május 3-án innen vonul Szatmárnémetibe székeének elfoglalására. A kocsit két oldalt lóháton két testvére Klobusiczky József fiumei kormányzó és Klobusiczky Ignác a Károlyi grófok jószágigazgatója kísérte. A menetet Szatmáron a Nepomuki Szt. János kápolnánál várták, mely az Eötvös utca (str. Ion Cuza Vodă) közepére esett, a később épített katolikus elemi iskola és jezsuita rendház közé. Innen a Székesegyházba vonultak, ahol Kovács Flórián nagyprépost mondott hódoló beszédet a papság és a hívek nevében. A kápolnát mivel a város fejlődésének útjában volt az 1860-as években lebontották.

A továbbiakban lássuk mit ír ezen eseményről a Czivis emlékirata:

„Klobusiczki Klobusiczky Péter, Szatmár második püspöke, abban az esztendőben, május 3-ik napján foglalta el méltóságos hivatalát. A város követsége, s 60 lovasból álló bandériuma a Homoródnál fogadta: azután a város közelében a vármegyének 100 lovaglósból álló nemes serege tisztelkedett a zöld mezőn, hol püspöki palástyát felvevén, hintóba ült s testvérei Klobusiczky Ignác s a vármegye s a város bandériumai s 50 forsponton utazó követségei által kísértetve a városba érkezett. A nagyhídnál ékes diadalmi kapu alatt a városi előljárók s a református predikátorok ékes beszédekkel köszöntötték, Szent János kápolnájánál 14 fehérbe öltözött leánykák, a diákság, a helybeli papság, a váradi, egri, kassai, és munkácsi káptalanok követői s a vármegye főispánja báró Vécsey Miklós és a megye főnemesei fogadták. Innen a püspök mennyezet alatt a templomba ment s ott előbb a papsághoz, deáksághoz, azután a hívekhez apostoli lélekkel teljes magyar beszédet tartott. Az istentisztelet után a vármegyék jelentették ki örvendezéseiket a rezidenciában, hol azután 400 személyek fényesen megvendégeltettek s a lakoma estig tartott, a mikoron a város gyönyörűen kivilágított.”²²

Péter püspöknek püspöksége alatt több világi megbízatást kellett teljesítenie vagy arra utasítást kiadnia:

²² Jeney 1999: 88.

1798-ban Edward Jenner angol sebész felfedezi a kor legrettegettebb járványának, a himlőnek a védőoltását, melytől sajnos a nép igencsak idegenkedett, ezért a Helytartó Tanács azt az utasítást küldte a püspökségekre, hogy évente kétszer a prédikációkba foglalják bele az oltás jelentőségét, sőt nyomtatott prédikációkat küldtek ki magyar, német és tót (szlovák) nyelven, keresztelések esetén a keresztény tanítás mellett az oltásról is beszélni kellett, felvilágosítva a keresztelendő gyermek családját. Ő szentelte fel a tűzoltók és kéményseprők védőszentjének, Szent Flóriánnak a szobrát 1811-ben Nagykárolyban.²³

1812-ben Erdély és Magyarország Szatmár vármegyére eső határrészének kiigazítására került sor, a bizottság Nagybányán ülésezett, melynek elnöke Péter püspök volt. A megegyezéseket követően a 60 éves püspök a megyék küldötteivel együtt hetekig sátorban éjszakázva, lóháton végigjárta az újonnan kijelölendő határrészeket, azonban vallási kötelességét sem hanyagolta el, naponta lombsátorban misézett a 120 tagú állandó bizottság előtt.²⁴

A szatmári káptalan pecsétje
1896-ban

Erdődről a püspökség nyolcszobás, régi földszintes székhelyére költözik, melynek egyik termében kápolnát alakított ki, és azt fel is szerelte

²³ Elek György: Szent Flórián-szobor Nagykárolyban In. Szatmári Friss Újság 2014. július 29.

²⁴ Borovszky 1908: 355.

a liturgia követelményei szerint. 1821-ben még az ő munkálkodása alatt épül a Széchenyi (str. 1 Decembrie 1918.) utcában a templom utáni kanonoki két épület négy pap számára, mivel még a püspökség alapításával egy időben 1804. március 23-án egy királyi okirattal, a Szentszék beleegyezésével megalakul a hat kanonokból álló szatmári káptalan, akik közül négynek ebben az épületben volt lakása, egy a plébánián, egy pedig a papnevelőben kapott helyet, a Fótéren pedig a templom mellett megépül a préposti lakás.²⁵ Ugyancsak Péter püspök idejében épül a püspöki palota bal szárnya.

II. József rendeletére 1814-ben, a Helytartótanács utasítást adott a püspökségeknek, hogy a szószékről a burgonya termesztés hasznáról is szóljon a papság, megmagyarázva, hogy ez nagyban csökkentheti az élelemhiányt.

Népszerűsíteni kellett a katonáskodást, mely akkor 20 év volt, ez alatt a bevonult birtoka adómentességet nyert, és az állam ügyelt az egyén vagyona. A szökött katonák amnesztiát kaptak.

Prédikációkat kellett tartani a betyárkodásról, tolvajlásról, melyen a pásztorok kötelezően meg kellett jelenjenek, erről a pap bizonylatot adott a jelenlévőknek, s ezt a szolgabírónál fel kellett mutatni.

Bevezette, hogy az Úrnapi körmeneten a negyedik oltárnál, az evangéliumot a görög katolikus pap román nyelven énekelje, így közelítve a különböző nyelvű híveket egymáshoz. Az 1712-ben egyesült Szatmár és Németi szabad királyi várossá nyilvánításának 100 éves évfordulóján, 1815. december 3-án ünnepélyes hálaadó szentmise keretében felemelő szent beszédet mondott, melyet későbbi utóda Meszlényi püspök, más prédikációkkal együtt kötetben jelentetett meg.²⁶

Péter püspök idejére esik a járdánházi Kováts család kincstári birtokvásárlásának beiktatása, 1816. augusztus 30-án, melyről a vármegye vezetősége átiratban értesítette a püspököt, már csak azért is, mivel Sár falu egésze, valamint Homok, Berencze, Szárazberek részjóságok a felosztott Jézustársasági szerzetesrend (jezsuiták) birtoka volt. A család ezen alkalomból kapja a berenczei előnevet is.

Péter püspök szatmári évei alatt évente ellátogatott a máriapócsi kegytemplom csodatevő képéhez, ő is hálát adva szemének gyógyulásáért. Püspökségének első évei a napóleoni háborúk zavaros korára estek, mely a pénz devalválódását (1809), sokak nélkülözését, elszegényedését

²⁵ Sematizmus 1804-1904: 73.

²⁶ Klobusiczky 1906: 252-259.

eredményezte, ezt tetőzte be később a Szamos 1816-os áradása és az 1817-es szárazság, mely sokakat az éhhalál szélére sodort. Ezeken a tömegeken próbált segíteni Péter püspök, saját jövedelméből és kölcsönökből élelmet vásárolva a rászorulóknak.

Mikor 1822. március 19-én 70 éves korában elhunyt gr. Kollonich László kalocsai érsek, helyére még ezen év június 7-én egykori kegyeltjét, a 14 éven át szatmári püspöki széket betöltő Péter püspököt nevezték ki.²⁷ Ezen áthelyezés egyik indoka a Szatmári Egyházmegye alacsony jövedelmében keresendő, mivel nem adott annyit, hogy a régebben felvett kölcsönöket a püspök meg tudja adni. A kalocsai érseki szék megüresedésével Péter püspököt Kalocsára helyezték, épp azért, hogy adósságát rendezhesse.²⁸ Fischer István egri érsek halálakor Klobusiczky Pétert kérték fel püspökelődjének búcsúztatására, már csak azért is, mert a két főpapot rokoni szálak fűzték össze, ugyanis István nagyanyja, Julianna asszony, Klobusiczky lány volt, aki Fischer Mihályhoz ment férjhez 1692-ben.²⁹

92 éves korában hunyt el Kalocsán. Sírfeliratán a következő olvasható:

„Klobusiczki Klobusiczky Péter született 1752 évi június 26-án—
1807-ben kalocsai kanonokból szatmári püspök—1822-ben kalocsai és
bácsi érsek.—A Lipót-rend nagykeresztjének lovagja. Császári és királyi
ő Felségének valóságos belső titkos tanácsosa —A Hétszemélyes Tábla
bírája)

Tündöklött amíg élt, vallásosságával, jobbagyi hűségével, hazaszere-
tetével, jótékonyságával, nyájasságával és alázatosságával.

Érseki méltóságának 22. papságának 67. és életkorának 92. évében
Kalocsán 1843 évi július 2-án jámborul elhunyt, s végakarata szerint ez
a márvány fedi hamvait.”³⁰

A család grófi ágának címere: négyfelé osztott pajzsmező, közepén
boglárpajzsszal, rajta nyíllal kifeszített íj. Az első és negyedik fehér me-
zőben fekete sas. A második és harmadik mező vörös, melyben arany
koronából struccollak emelkednek ki.

²⁷ Szalay 1843: V.

²⁸ Hám János szatmári püspök 1827-1857. Szerk. Bura László és Ilyés Csaba, Szatmárnémeti 2007.

²⁹ Nagy 1858: VI. köt. 214-215.

³⁰ Szatmári Püspöki Levéltár, Klobusiczky Gyűjtemény.

A püspök címere

A címer felépítését egy korong alakú papírfelzettel borított viaszpecsétről olvashatjuk le, mely a püspök egyházi okiratai között maradt fenn. Az oldalain horpasztott címerpajzsot egy felszállni készülő gázló madár tölti ki, a pajzsra egy koronás páncélsisak támaszkodik, melyen egy kardlapot markoló balkar könyököl, a békességet jelképezve. A pajzs jobb felső sarkához egy mitra, a balhoz egy pásztorbot csatlakozik. Mind ezek fölött a hat-hat bojtos püspöki kalap lebeg.³¹ A színek ismeretlenek. (lásd a 16 színes oldalt)

A Klobusiczky család címere

Nagydaróczi Kovács Flórián — a kiemelkedő szónoki tehetség

Diósgyőröt született 1754. május 4-én, középszerű, de nemes családból. A család címeres nemes levelét II. Mátyás királytól nyerte, 1613. május 19-én. Apja, Kovács István tiszti ügyész, aki korán árván hagyta családját, anyja, Csák Anna a serdülő ifjút a papi pálya felé irányította. 16 éves mikor 1770-ben belépett a jezsuita rendbe, de 1773-ban mi után a rendet császári rendeletre feloszlatták jogot tanult és a királyi tábla jegy-

³¹ Szatmári Püspöki Levéltár, Klobusiczky Gyűjtemény.

zője lett. Gr. Eszterházy Károly egri püspök hívja vissza az egyházi pályára. Felszentelésére 1778. április 18-án kerül sor. Ezt követően különböző helységekben szolgált, 1802-ben Nagykállón, a Kállay család lelki gondozója, s még ebben az évben Szabolcs megyei esperessé nevezték ki. 1804-ben szatmári kanonokságra hívták és nagypréposttá emelték. Fischer püspök távozásával az új püspök, Klobusiczky Péter megérkezéséig ő reá hárult az Egyházmegye kormányzása. Péter püspök Kalocsára helyezését követően 1821. december 21-én Szatmár püspökévé neveztetett ki, de csak 1822. július 22-én szenteltette fel magát. Szónoki tehetsége közkedvelté tette az egyházmegyében. 1825. december 11-én hunyt el. Hamvait elsőként helyezték a Székesegyház alatti kriptába. Akkori emléktábláján a következő szöveg volt olvasható:

„Méltóságos és főtisztelendő nagy-daróczi Kovács Flórián, szatmári püspök és szent jobbi apát úr tetemei nyugszanak e sírkő mögött, akivel a halál 1825. dec. 11-én végzett, 71 eszt. hét hónapos és hét napos életpályája után. A haza, püspöki megye, tudományos csinosodása, s az emberiség szíves áldásától körüllebegve: ki Diós Györött 1754. május 4. születésével, Jászberényt mint káplán — 4, Borsod-Novájt, mint első plébános — 5, Egert, mint Egyháztörténet és tanító — 12, Nagy Kállót és Szabolcsot, mint főesperes — 2, a szatmári megyét, mint első nagyprépost s helytartó — 17, mint püspök, majd négy évigben apostoli buzgóságával, lelkes oktatásával, élte példatükrével s bölcs atyai kormányásával, jó tetteivel, kegyeivel, dicsőíté, boldogítá.”³²

1934. szeptember 26-án Horváth Sándor egykori szatmári tisztelendő végig járta a kriptát, fel akarva kutatni a fent bemutatott hosszú szövegű sírfeliratot, mivel itt töltött évei alatt még csak nem is hallott róla. A kriptába lehatolva gyertyafény mellett a bejárathoz legközelebb eső sírkamránál nehezen olvasható szöveget talált:

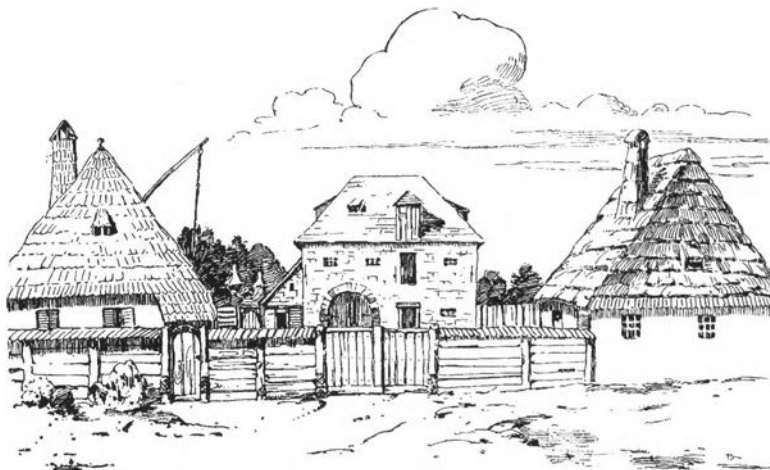
„Itt alusza halotti álmát Klobusiczky Péter kalocsai érsek novicius társa, testi-lelki jóbarátja és Krisztus szolgálatában kenyeres pajtása Kovács Flórián püspök!”³³

Ma már ez az utóbbi tábla sincs meg, helyette a későbbiekben ide temetett két püspökökével azonos egyszerű, fehér márványtábla jelzi hamvainak helyét.

³² Sematizmus 1804-1904: 18-19.

³³ Horváth S. ?

A nagydaróczi Kovács család II. Mátyás királytól 1613. május 13-án címeres nemes levelet kapott. A címer pillanatnyilag ismeretlen.³⁴ Hogy e nemesi származású püspök családi címeréből mit használt fel a püspöki címer számára, ez még tisztázásra vár

Kovács Flórián az első nagyprépost lakása

A püspök címere

Flórián püspök címérét egy 1822-es keltezésű papírfelzetes pecsétről olvashatjuk le. A pajzs téglalap alakú, alján csücskös, benne egy nyitott szárnyú griffel, mely mellső lábai közt egy gömbvégű rudat tart. A griff, egy fantázialény, szárnyas oroszlán, mely a földi hatalom és az égi energia, az emberi és isteni természet egyesülését szimbolizálja. A címer sisakját egy koronás páncélsisak alkotja, melyen a címerkép ismétlődik. Jobbra a mitra, balra egy pásztorbot, s mindezek fölött a 6-6 bojtos püspöki kalap lebeg. Színei ismeretlenek.

Kovács Flórián papírfelzettel borított viaszpecsétje

³⁴ Bartók 1860: 36.

Hám János — az egyházmegye és a város építő püspöke

Negyedikként foglalta el a püspöki széket, és vált Szatmár minden idők legkiemelkedőbb főpásztorává. 1781. január 5-én, pénteken született, Gyöngyösön, iparos családban, Hám József és Pócs Franciska második gyermekeként. Iskoláit helyben kezdte, majd Lovassy Benedek ferences atya révén a rozsnyói ferencesek iskolájában folytatta. Pártfogójának tanácsára papi pályára lépett, 1798-ban kispappá lett.³⁵ 1803. szeptember 4-én Miklósy Ferenc diakónussá, 1804. március 17-én fekete vasárnap előtti szombaton, Szányi Ferenc rozsnyói püspök, áldozó pappá szentelte. Első szentmiséjét Gyöngyösön, húsvét vasárnapján mutatta be. Fokról fokra haladva a papi ranglétrán, szerénysége dacára, mint egri kanonokot 46 éves korában Szatmár püspöki székébe helyezték. 1828. március 16-án vasárnap Egerben Pyrker János László érsek szentelte püspökké.³⁶

A szatmári káptalan értesülve az új püspök kinevezéséről, összeülve annak fogadásáról tanácskozott, mikor az ajtón kopogtatva benyitott egy magas, reverendás pap és bemutatkozott: Hám János, az önök püspöke vagyok. Így érkezett minden külsőség nélkül Szatmárra. De ilyen volt az élete is, puritán egyszerűségben élt, nem igényelt pompát maga körül, egyszerűen táplálkozott, sokat böjtölt. Beiktatására ünnepélyes keretek között 1828. április 15-én egy keddi napon került sor.

Gondolatait egyházmegyéjének vallási és a város világi felemelkedése foglalkoztatta. Ennek köszönhetőek azok az építkezések, melyek püspökségének 30 éve alatt lezajlottak a városban és az egyházmegyében.

Megérkezését követően feltűnt neki, hogy milyen sok a városban a szegény, és főleg a házról házra kolduló ember, ezen akart segíteni első lépésként azzal, hogy a várostól is segítséget kapva egy Aggápoló Intézetet létesített a Szamos közelében, melynek helyére később a kaszárnya épült (Ma a Babes-Bolyai szatmári kirendeltsége működik benne) Az ellátást jótékony közadakozásból remélte biztosítani, mely nagyrészt sikerült is. Az adakozókról 1829-től kezdve nyilvántartást vezetett. „A Naplójegyzékben legelső helyen egy buzgó nőnek a neve díszlik: özv. Losontzyné, szül. Bogárdy Emerenciána róm. kath., Kökényesdről, 250 vfrttal.”

³⁵ Irsik 1894: 18-19.

³⁶ Bartók 1860: 36.

Ez a nemes lélek még két alkalommal adományozott: 1837-ben 500 frtot és 1840-ben 356 frtot és 50 krt. végrendeletileg.³⁷

Itt jegyezzük meg, hogy 1833-ban ez a jótékonykodó asszony beboltoztatta a kökényesdi templomot és tornyot építtetett hozzá. Elhunyt 1839. július 10-én, 86 éves korában, emlékét a templomban egy fekete gránittábla őrzi.³⁸

Hild József budapesti építész tervei alapján átépítették a Székesegyházat, a tornyok közti attikára három szobrot helyeztek, középen a Megváltó szobra, jobbra Szent Péter, balra Szent Pál szobrával. (1837) A Megváltó szobrát a szélvihar kétszer is ledöntötte, (e szobor ma a templom mögötti Pelikán-kertben látható)³⁹, hogy helye ne álljon üresen, száz év múlva az egyház pályázatot írt ki egy Jézus szobor készítésére, melyre Sarkadi

Sándor tanár és képzőművész kapott megbízást. Az attikán ma ez a szobor látható.⁴⁰

A két város, Szatmár és Németi határán apácakolostort és templomot építtet, mely munkálatainak levezetésére Gonczeczky János táborigazgató lelkész, kedves papját kérte fel, aki az építkezés befejeztével Mezőhegyesen, a település és a méntelep katonaságának lelkipásztora lett. A szószékéről a szabadságharcra való buzdításért 1849-ben golyó általi halált szenvedett.

Az 1840-es években épült
Kálvária templom

³⁷ Irsik 1894: 121.

³⁸ Fazekas 1994: 34.

³⁹ Irsik 1894: 137.

⁴⁰ Fazekas 2007: 100.

Ebbe az épületbe telepítette a püspök a Páli Szent Vincéről elnevezett Irgalmas Nővérek Kongregációját.

Hám püspök örök hálát érzett a ferences atyák iránt, mivel P Lovassy is ferences volt, aki pályáját egyengette, ezért a Németi részen, a Holtszamos mellett telket vásárolt egy ferences kolostor és templom építésére, de az ő idejében csak a kolostor épült meg, a templomnak csak az alapját rakták le.⁴¹ A tervet utódai fejezik be. (1906) Az István téren megépül a mizerikordiánusok, irgalmasrendiek korháza és temploma, (1839) a Döböl dombon, az egykori várdombon, az 1840-es években Tischler Albin csanálói plébános tervei alapján a jezsuiták számára a kéttornyú Kálvária templom, és ennek előkertjében 14 keresztúti stáció.⁴² (1844) Helyre állította az 1834-es földrengéskor megrongálódott Nagykároly környéki templomokat. A kaplonyi újjáépítését Ybl Miklós terve alapján, gróf Károlyi György vállalta magára. Püspökségének 30 éve alatt 11 templom épült, valamint a Hidontúli temetőkápolna, 16 új plébánia alakult és épült, sokat pedig felújítottak. Ezen építkezésekhez az anyagi háttérrel a Szentjobbi apátsági birtok és a még hozzátartozó Sárszeg falu, valamint a káptalani birtokok adták. A káptalan részéről Mayerhold Antal (Pest 1783-Szatmár 1866) apát-kanonok volt az apátsági javak kezelője.

„A megpróbáltatás ideje.”

Így nevezte a maga számára Hám János az 1848-49-es éveket. 1848. június 25-én Úr nap utáni vasárnap, a Batthyányi-kormány esztergomi érsekké nevezte ki, ezzel kezdődött meg János érsek kálváriája, vagyis két tűz közé került, egyik oldalon a forradalmi kormány és annak igényei az egyházzal szemben, másik oldalon a császársághoz való hűség. Nem volt könnyű mindkettőnek eleget tenni. Egy 1849. január 20-án kibocsájtott körlevélben a császár iránti hűségre buzdította a katolikusságot, ez viszont a forradalmi kormány szemében honárulásnak minősült. Ezért minden ingó és ingatlan vagyonát elkobozzák, erre miniszteri rendelet utasította a várost, az pedig a káptalant. Végül az érseki székből elmozdítják, de megengedik, hogy hazatérjen, és mint püspök tölthesse be továbbra is a szatmári püspöki széket. Egy hétfői napon 1849. október 1-én érkezik vissza Szatmárra a régi püspökségi épületbe. Itt érezte igazán otthon magát, az

⁴¹ Dr. Láng 1930: 6.

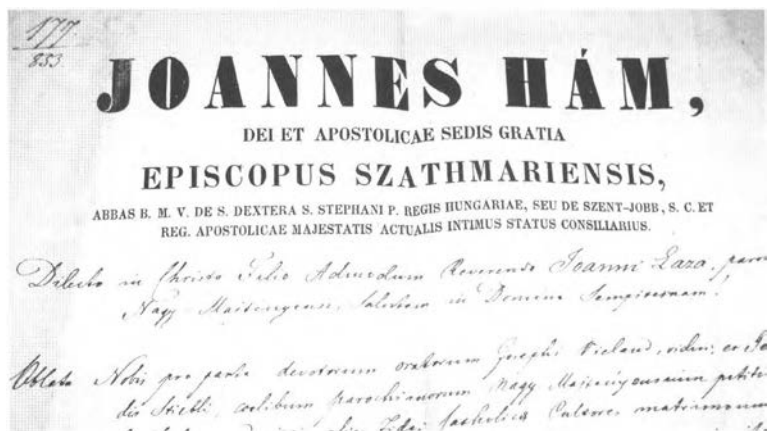
⁴² Muhi 2009: 52.

újat csak 1851-ben a lépcsőház, a kápolna és a díszterem megépülése után vette birtokba a püspök.

Elhunyt 1857. december 30-án, élt 76 évet 11 hónapot és 25 napot, nyolc napig feküdt a ravatalon, mely alatt a város és a megye katolikus-sága leróhatta kegyeletét a szent életű püspök koporsója mellett. Szívét egy urnába helyezve az apácák zárdájának kriptájába vitték, ahol ma is őrzik. 1858. január 7-én kemény, csikorgó hidegben került sor a temetésre, ennek ellenére sok száz hívő kísérte el utolsó útjára. A temetési szertartást Linczy József nagyprépost végezte, aki átfázva pár nap után ágynak esett, és január 18-án követte főpásztorát a túlvilágra.⁴³ Holtteste 2012-ig a Székesegyház kriptájában nyugodott, de a Mészlyeni Gyula püspök által a Szentszékhez benyújtott boldoggá avatási eljárás újraindítása kapcsán felhozták a Székesegyház jobb oldali tornya alatti Szent Antal-kápolnába, hogy a hívek imáikkal kérhessék az ő égi pártfogását. A püspök címere

A püspök címere

Oldalán horpasztott, alól csücskös pajzs kék mezejében a pajzstalpon, hármás zöldhalmon repülni készülő fehér galamb, csőrében zöld ágat tartva, fölötte öt csillag ragyog.⁴⁴ A kék mező, a levegő, a víz, a tisztaság, a galamb pedig Noé galambjára emlékeztet, mely olajággal tér vissza, a helyre állt harmóniát, a megbékélést, a békét jelzi.⁴⁵

Hám János püspök fejléces írópapírja

⁴³ Irsik 1894: 246-248.

⁴⁴ Nagy 1858: V. köt. 43.

⁴⁵ Hoppál 1997: 73.

Olvasmány

Ahol Gonczeczy János tisztelendő elkövette „bűnét”

Délkelet-Magyarország román határ közeli részén, egy 6000 lakosú különös kisváros, Mezőhegyes éli álmos csendességben mindennapi életét.

E település a Habsburg Monarchia hadseregét lovakkal ellátó központ szülötte, annak ellenére, hogy nevét az oklevelek már 1412-ben említik, de a történelem viharai (tatár, török dúlás) szinte kiirtották a lakosságot. Így az 1700-as évek végén a mezőhegyesi táj teljesen lakatlan volt. A birodalom előtt nagy gazdasági feladat állt: az örökösödési háború miatt igen megcsappant lóállományt fel kellett fejleszteni, állami ménest kellett létrehozni. 1784-ben, Csekonics József vértés kapitány javaslatára II. József császár ezt a lakatlan tájat jelölte ki egy ménesnevelő központ létrehozására. A december 8-án született rendeletet követően azonnal megkezdtek az épületegyüttesek építési munkálatait. Tervezők s munkások sokasága látott neki az építkezésnek, így rövid idő alatt megépült a Ménesbirtok parancsnoksági épülete, a családos tisztek lakóházai, külön épületet kaptak a nőtlen tisztek, megépülnek a laktanyák, a ménes istállói, a lovarda, a kórház ember és állat számára, postakocsi-állomás, magtárak és egy ideiglenes katolikus templom. Az 1800-as évek elején sikerült befásítani a területet, mely így egyre jobban egy szervezett település arculatát mutatta, mely öt udvarból áll össze: keleti, nyugati, déli, északi és központi. Ezeket gótikus kapuk választották el egymástól.

Aki ma ezen épületek között sétál, egy hatalmas parkban érezheti magát, hisz több mint 200 éve ültetett fák egyes példányai, mint a platánok, tölgyek napjainkig díszítik ezt a különös városrészt. A Ménesbirtok peremén az évszázadok alatt megszülettek az itt munkát találó családok lakóházai, leszerelt katonák telepedtek le, hiszen a lovak mellett szarvasjószágot, sertést, juhot is tartottak a hadsereg számára. Ugyanakkor a földeken meg kellett termelni a takarmányt, a helyi katonaság ellátását szolgáló növényi élelmet, tehát volt munka, igaz, sokat maga a katonaság végzett el. A község körül majorok épültek, ahol az állatállomány egy részét tartották. Ezek ma is lakott helyek, ahonnan a gyerekek iskola időben a város bennlakásában élik napjaikat első osztálytól érettségiig.

A kiegyezést követően a Ménesbirtokot 1869-ben Kozma Ferenc (ma szobra áll a parkban) a magyar kincstár részére átveszi és vezeti 1892-ben bekövetkezett haláláig. Egy alkalommal Ferenc József császár meglátogatta

a birtokot, s a beszélgetés közben Kozmát tanácsosnak nevezte. Súgták a császárnak, hogy Kozma Ferenc nem királyi tanácsos, de a császár másodszor is tanácsos úrnak szólította. Halkan újból kijavították a császárt, mire ő odaszólt: „egy császár nem tévedhet.” Így Kozma Ferenc ezzel elnyerte ezt a magas címet. Zala György a találkozást egy domborművön örökítette meg, mely ma is látható a Kozma szobor mögötti falon.

Az épületek nagy része új funkciót kapva ma is áll: a nőtlen tisztek szállása, ragadvány nevén a Kantár, ma polgármesteri hivatal, a parancsnoksági épületből lett a Nonius szálló, a tiszti lakásokat civilek lakják, a népi építészet jegyeit viselő emeletes kaszinó, ma elegáns vendéglő, a kórház, a helytörténeti múzeumnak ad helyet, az istállóknak viszont megmaradt a rendeltetése: az idelátogató szép lovakban gyönyörködhet, mert a tenyésztés folytonossága a kezdetektől fennáll, de a célja természetesen alapjaiban változott.

Gonzeczky tisztelendő, mint a község plébánosa

A hatalmas fák árnyékában megbúvó plébániatemplom 1845-46-ban épült és Szent György, a lovas katonaság védőszentje tiszteletére lett felszentelve. Egy ilyen különös községbe és egy új templomba helyezték át Gonzeczky János tisztelendő urat Szatmárról, ahol az 1840-es évek elején Hám János püspök megbízásából szervezte, irányította az irgalmas nővérek zárdájának és templomának az építkezését. Azt befejezve, mint tábori lelkész került át erre a katonai településre. A szabadságharc idején a császárság szemében itt követte el „bűnét”, a mise végén nem császárért, hanem a szabadságharc fegyvereinek győzelméért imádkozott, újságcikkeket olvasott fel, a szószékről kihirdette a trónfosztást. A forradalom bukásával letartóztatják, tárgyalásán a német tisztek ellene vallottak, így végül is halálra ítélik. Még Hám János közbenjárása sem tudta megmenteni a kötél általi halálbüntetéstől, melyet végül golyóáltali kivégzésre enyhítettek, s október 8-án végre is hajtottak.

Emlékét a ma már városi rangra emelkedett település kegyelettel őrzi, a templom külső falára 1941-ben emlékeztül fehér márványtáblát helyeztek, míg 1999-ben a temetőben egy impozáns kereszttel állítottak méltó emléket a szabadságharcért lelkesülő, mártírrá vált tábori lelkésznek.

dispensantes. Datum Szath
Joannes *Szatmar.*

Hám János aláírása

Hám János püspök címerei a Székesegyházban

Az 1905-ben készült carrarai főoltár két lábán egy-egy márványból faragott címer fedezhető fel, melyek közül a jobb oldali Hám János címerét ábrázolja. A már említett Szent Antal-kápolnában lévő koporsón a püspök két címerét láthatjuk: az egyiket a láb felőli végen, míg a másikat a tetején, ahol a pajzson kívül a címerek liturgikus elemeit is elhelyezték, mint a pásztorbotot, a körmeneti keresztet, valamint egy fekete püspöki süveget. A koporsó címerén a galamb már nem repülni készül, hanem fel is szállt, mint egy szimbolizálva a szentéletű püspök lelkének távozását a kihűlő testből.

A kápolnában berendezett, a püspök szatmári tevékeny életét bemutató képsor között található a halotti címer, melyet a nyolcnapos gyász alatt készítettett a káptalan. Ennek latin nyelvű szövege megegyezik a szarkofág szövegével, viszont a heraldika szabályainak nem tesz eleget, mivel nem tünteti fel a születés időpontját. A címer latinnyelvű szövege:

Excellentissimus Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus

JOANNES HÁM

Die et Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Szatmariensis S.C.R.
 Apostolicae Majestatis Status Intimus Consiliarius Aebus B.M.
 De S. Dexterâ S. Stephani Regis Hungariae Sea de Szent-Jobb
 Oriet die 30. Decembris Anno Domini 1857 Aetatis 77.

**Hám János érckoporsójának latin nyelvű felirata
magyar fordításban:**

*Halhatatlan Halandó Hamvak, Kiváló, Nagyméltóságú és Főtisztelendő Hám János Szatmári püspök, Szent Jobbi apát
(A koporsó főhomlokzatának szövege.)*

*Elhunyt 1857. december 30-án, 77 éves korában.
(A főhomlokzat alatti részen)*

*Az Egyházmegye második alapítója. Az Irgalmas-rend korházának, az Irgalmas nővérek zárdájának és Leánynevelő Intézetének, a Ferences szerzet rendházának alapítója.
(A hátoldal szövege.)*

*Felépíttette a Jézus-társasági atyák nevelő intézetét, továbbá Beregszász, Nagyszőlős és más parókiák templomait, a Kálvária iskolai kápolnát.
(A hátoldal alatti részen.)*

*Adományozó alapítója a Székesegyháznak. Végül is mind ezek a létesítmények az Ő költségéhez kötődnek.
(A koporsóvég szövege) ⁴⁶*

⁴⁶ Cordea Márta fordítása.

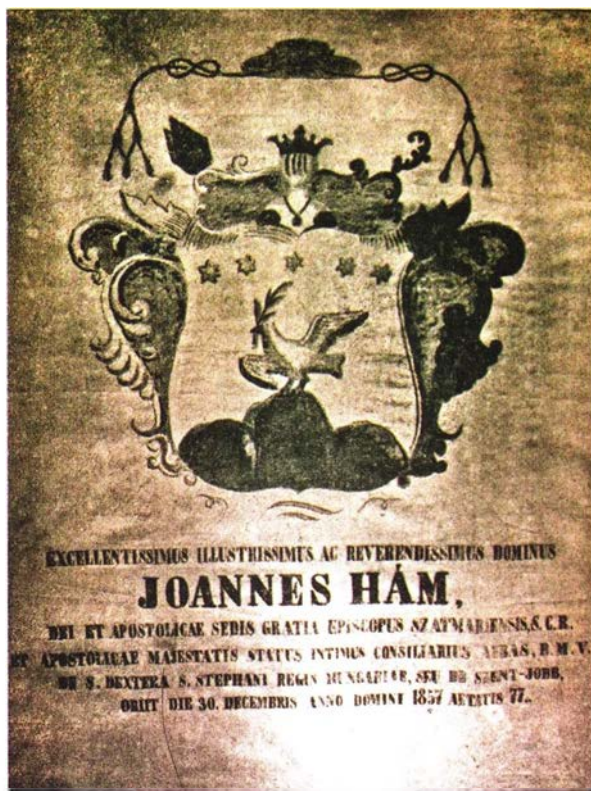
Hám János szarkofágja a Székesegyház jobboldali torony alatti kápolnában

Hám János címeres viaszpecsétje

Hám János címere a Székesegyház főoltárának jobb lábán

Hám János halotti címere

Haas Mihály püspök papírfelzettel borított viaszpecsétje és aláírása

Olvasmány

Hám János püspök arcképe egy jázsági templom freskóján

Első jázsági utamon fedeztem fel, hogy egyházmegyénk kiemelkedő személyisége, Hám János püspök arcképe is felbukkan a jázszentandrás katolikus templom freskóinak arcképcsarnokában. Már akkor elhatároztam, hogy ide még visszatérek, és részleteiben megismerkedek e hagyományostól merőben eltérő művészi alkotásokkal. Az elhatározás valóra válásának élményét szeretném most megosztani az olvasókkal.

A falu és temploma

Jászszentandrás, Heves megye délkeleti részén, Jászberénytől 33 kilométerre fekvő, több mint 3000 lelket számláló község. A török időkben elnéptelenedett, s mint pusztát 1754-ben Mária Terézia Árokszállásnak ajándékozta. A közös földek szétosztásával a 19. század elejétől a községből egyre többen települtek ki. A település nagy lélekszámának, és a községnek a központtól való nagy távolsága indokán a falu önállóságot kért és kapott. Így 1886. január 1-től Jászszentandrás néven önálló település lett. Ez készítette a település lakóit, hogy új státuszuknak megfelelő templomot építsenek az 1710-ben épült kis kápolna helyett.

Az 1900-as évek elejére gyűlt össze annyi pénz, hogy Czigler Győző egyetemi tanár, építész, tervei alapján megépülhessen a falu nagyságával arányos, neogótikus templom. 1903-at írtak akkor. Belső díszítésre, festésre viszont már a pénzből nem futotta. Ehhez még harminc évre volt szükség. Igaz, az ez idő tájt zajló első világháború, és az azt követő évek gazdasági nehézségei egyre inkább kitolták a templom teljes befejezésének időpontját. 1932-re a község közbirtokosainak és kegyurának adományaiból összegyűlt 11.000 pengő már a festés megkezdésére lehetőséget nyújtott.

Az egyház a községi főjegyzőt bízta meg ezen munkák levezetésével. Az ő feladata volt a művészek megkeresése, a szerződés megkötése, és minden más, ami ezzel a falu életében nagy horderejű eseménnyel kapcsolatos. A főjegyző a szolnoki művésztelepen felkereste barátját, Chiovini Ferencet, akivel rövidesen meg is kötötte az egyezséget. Chiovini e munkaigényes vállalkozáshoz munkatársként a telep egyik kiemelkedő művészt, Aba Novák

Vilmost kérte fel. A két festőművész a helyszínre kiszállva abban egyeztet meg, hogy a szentélyt Aba Novák, míg a hajó oldalfreskóit Chiovini festi meg. A két freskó közti ornamentika elkészítéséhez Czumpf Imre iparművészt hívták meg. A festéshez a fal előkészítését az egyház vállalta magára. Le kellett verni a vakolatot, majd új háromszoros vakolatot vertek fel, amelyre a festmények kerültek.

A festők munkához látnak

A templom a Szent Kereszt felmagasztalása tiszteletére lévén felszentelve Aba Novák Vilmos úgy gondolta, hogy ennek történetét festi meg a szentély számára, míg Chiovini Ferenc a hajórész két oldalsó nagysikú felületére egy-egy magyar vallástörténeti legendát képzelt el. A terveket a munkálatok megkezdése előtt bemutatták az egri egyházmegye Egyházművészeti Bizottságának, ahol azokat jóváhagyták. Ez a lépés később igen fontosnak bizonyult a freskók utóéletében.

A szentélyrész freskói

Az oltár mögötti falon oltárképként a falra festve hatalmas ikonszerű Jézus mellkép látható, egyik kezében és vállán a Szent Kereszt, jobb kezét, s két újját felemelve figyelmeztet: „Emberek, az életre ügyelni kell!” Két oldalon két-két próféta mellképe látható - Dániel, Ésaías, Jeremiás, Ezékiel akik kezükben jövendölést mondó szöveges szalagot tartanak. A baloldali részen ezt a főfalat függőlegesen elhelyezve még öt apostol arcképe díszíti, akik közül Szent Jánost az akkori plébánosnak, Szász Károlynak, Szent Andrást pedig Kovács Mihály, a templom építő mesterének arca jeleníti meg.

A szentély baloldali falára a Paradicsom és a bűnbeesés legendája került. Éva éppen a tudás fájáról leszakított almát Ádámnak nyújtja, a tudás fájára kígyó, a gonoszság jelképe csavarodik. Az emberpár körül nyugalmat árasztó vadak pihennek. A freskó alsó részén Jézust látjuk tanítványai körében, amint a Siloe patak (Jeruzsálemen átfolyó vízfolyás, mely akkor még nyitott volt, ma pedig már le van fedve) hídján halad át, melyből később a keresztfát ácsolták. A tanítványok egyikében Aba Novák saját arcképét festette meg.

A szentély másik oldalán a keresztút és a Golgota látható. A keresztet vivő Jézust, katonák korbácsolják, arcán a szenvedés emberi vonásai tükröződnek. E jelenet fölött a keresztlevétel pillanata, ahol a fájdalmas arcú

tanítványok ölükbe veszik Jézust, akinek utolsó csepp vére a zokogó Mária tenyerébe hull.

A szentélyt három színes üvegablak világítja meg, melyek Szent István, Szent László királyokat és Szent Imre herceget ábrázolják.

A hajórész freskói

A művészek megállapodása szerint a templom hajójának freskóit Chiovini készítette el. A baloldali falon Szent László egyik legismertebb legendájának története látható, fölötte a következő szöveggel „Történt pedig, hogy Szent László királyunk szomjazó hadainak lándzsájával bővizű forrást fakasztott.” (Ezt a legendát használta fel Tempfli József nagyváradi megyés püspök is címerének összeállításához. A címerpajzs jobb oldalán Szent László áll páncélban, kezében a csatabárddal, vele szemben, pedig a kőszikla látható, melyből kibuggyan a víz.) A kép közepén, a lóháton ülő Szent László délceg (igen nagytermetű egyén volt) alakját páncél fedi, körülötte páncélos katonák. Egyikük kezében pajzs, rajta Jászberény címere a Lehel-kürttel.

A jobboldali freskó a déli harangszó történetét meséli. Egy bástyarészlet közepén Hunyadi János és Kapisztrán Szent János áll. Jobbra pásztorbotos püspökök között egy szerzetes felolvassa a pápai rendeletet a déli harangszó elrendelésére, baloldalon már húzzák is a harangot. Kapisztrán Jánosban Chiovinit, a művészt, a szerzetes melletti ministránsban a főjegyző feleségét, az egyik vitézben pedig Futó Tibort, a főjegyzőt, a festő gyermekkori barátját vélték felfedezni a hívek. E freskó szövege: „Jászok! Apáink Hunyadi Jánossal és Kapisztrán Szent Jánossal az élen, sok más magyarokkal elűzték a törököt Nándorfehérvár alól. AD. 1456. Ennek emlékére halljuk a déli harangszót.”

Ahova Hám János arcképe is felkerült

A freskók elkészülte után, még üres volt a szentély, és a hajó közti diadalív. Ezzel kapcsolatosan Aba Novák egy ajánlatot tett az egyház részére. Megmutatta olaszországi útján az Utolsó ítéletről készített fényképét, mondván, hogy honorárium nélkül az Utolsó ítélet allegóriájával tölti be ezt a teret. Az egyház örömmel fogadta ezt a felajánlást.

Az ív tetején van az ítélkező Úristen, alatta egy felirattal: „És jön ítélkezni eleveneket és holtakat.” A jobboldali íven a mennyország, angyalokkal,

tiszta életű lelkekkel, egy felfelé mutató üdvözülést jelző kézzel, mely alatt szentek, szent életűek arcképei kaptak helyet. Itt találjuk Hám János püspök mellképét is, kezében egy szalagon, a névnek és születésének, halálának évszámával. A kép szimbolikus, s így nem hasonlít püspökünk arcvonásaira.

A baloldali íven a kárhozottak sokasága, a büntető, lefelé tartott kézzel. A pokol festésekor a faluból sokan összegyűlve szóvá tették, hogy ide csak parasztok, lumpenek arcai kerültek, akik szenvedő arccal égnek a pokol tüzeiben? Ez sértő volt a falu lakói számára, ezért a művész, aki jogosnak érezte a felháborodást, csakhamar korrigálta, kiegészítette a képet. Így az ív alsó részén városi urakat, kalapos hölgyeket, s két királyt, Heródest és Rettegett Iván cárt is a pokolban láthatjuk.

Czumpf Imre, a harmadik művész

Az ő ornamentikái méltó képpen illeszkednek a freskók stílusához és mintegy összekötik azokat, magukba zárva a négy evangélista, Lukács, Máté, János és Márk szimbolikus ábrázolását. Lukács evangélistánál a művész megörökítette a régi kápolna képét is.

Aba Novák még szerette volna megfesteni a kórus mennyezetén a Vízöntőt, de erre anyagi ereje a falunak már nem futotta.

A több mint másfél évig tartó festői munka alatt a művészek pihenés-ként el-ellátogattak a falu korcsmájába, ahol gyakran egy-egy jelenlévő megkínálta őket egy itallal. Ha a vendéglátás bőséges volt, az illető arcképe fel is került a freskók valamelyikére. Volt eset, mikor a kocsmáros már nem akart hitelezni a művészeknek, s így a pokol alakjai közé került.

Az avatás, és ami utána következett

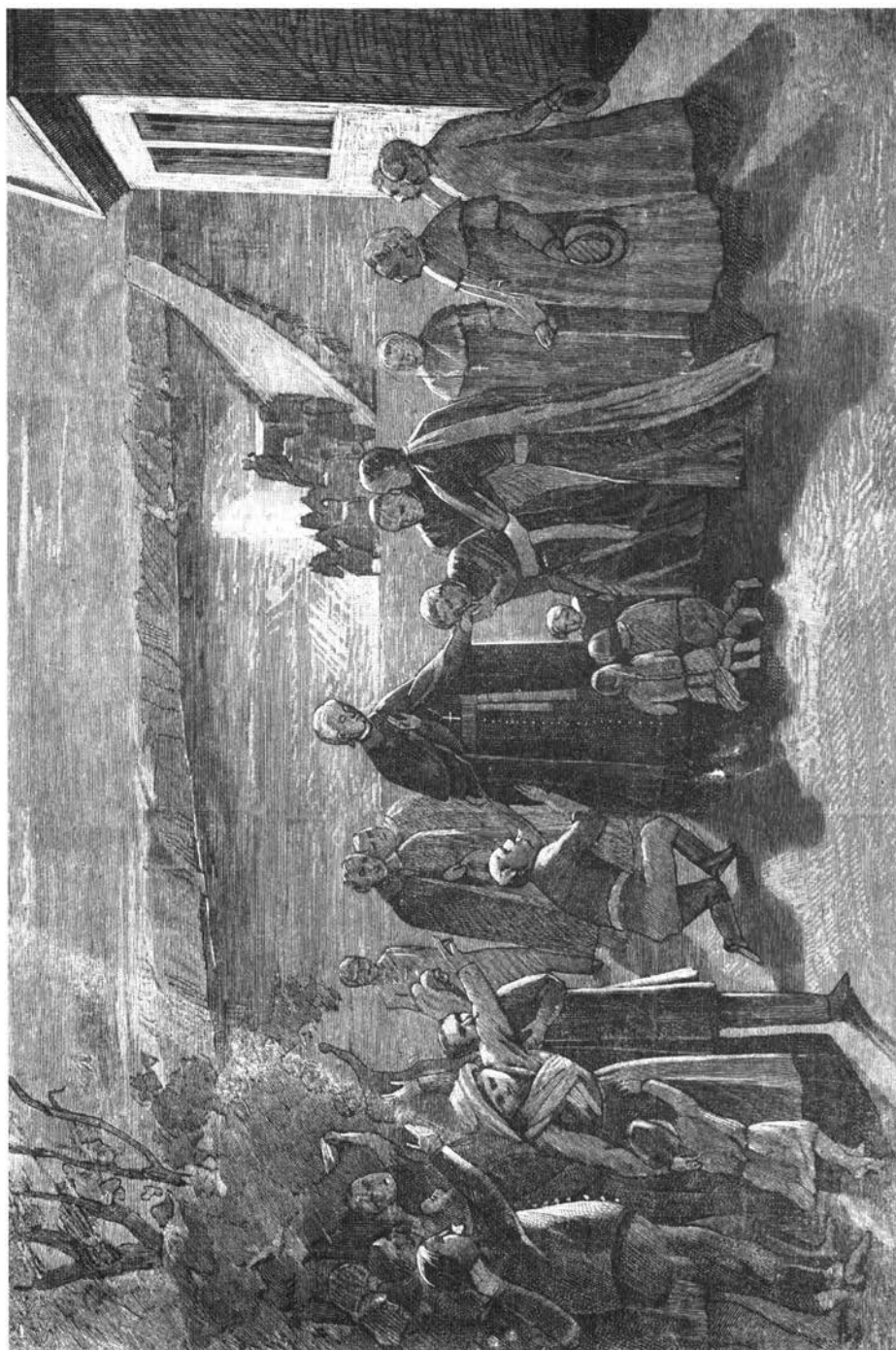
A templomot Szent Kereszt napján, 1933. szeptember 14-én szentelték fel, melyet követően elkezdődött az az éles vita, mely hol magasztalta, hol földig taposta a művészek munkáját. A falu is két részre szakadt, voltak, akik úgy vélekedtek „Nem istálló ez, hanem Isten háza.” Tudniillik a lovak az alakokkal arányosan életnagyságban festődtek meg. „Ebben a templomban imádkozni nem lehet csak behunyt szemmel.” A falu értelmisége viszont örült, mivel érezte, hogy ezzel a község népszerűsége tehet szert. De az egyházi személyiségek között is éles véleménykülönbségek voltak, a modern egyházművészet és a barokkhoz ragaszkodó konzervatívok között. Mikor a szolnoki Oberton Odiló páter és hívei meglátogatták a templomot, s meg-

látták Jézus követői között *Aba Novák* behunyt szemű arcképét, a páter így kiáltott: „Nézzétek! Ő maga is lesüti a szemét, mert nem tudja nézni saját alkotását.” A páter a festés lekaparását, megsemmisítését követelte. Az *Esti Kurir* viszont később „Kultúrforradalom *Aba Novák* templomfreskói miatt *Jászszentendrácson*” című cikkében azt írta: „A jászszentendrési templom olyan csodálatos díszet kapott, amelyet messze környéken nem láttak. A két művész *expresszionista* művészete és konstruktív hajlama csodálatosan érvényesült.” A nagy vitát végül a Vatikánban bemutatott freskóvázlatról mondott pápai vélemény döntötte el: „Nagyon örülök, hogy Magyarországon ilyen művészet is van.”

Az egyház *Historia domusába* a következőt jegyezték be: *Roma locuta, causa finita.* — Róma nyilatkozott, az ügy el van döntve. Ezzel a vita lezárult, s a templom lassan *turisztikai nevezetességgé* vált.

A templom szentélye és diadalíve

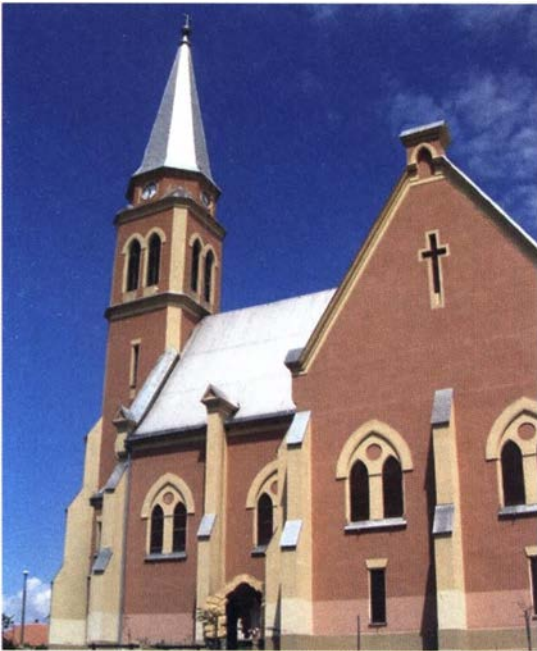
A sz. emlékü püspök visszatérése Szatmárra 1849 október 1.

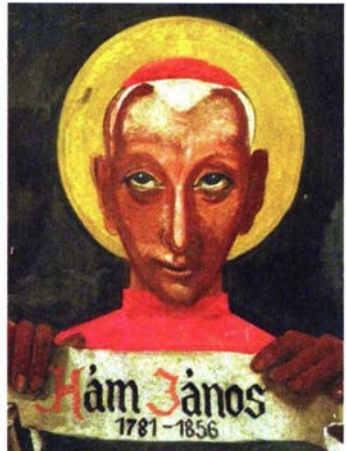
A fák közé bujt mezőhegyesi katolikus templom

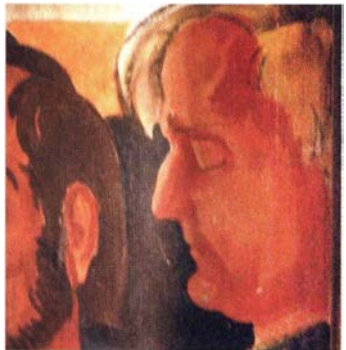
Az 1849. október 8-án kivégzett
Gonzecky János tisztelendő
emléktáblája a templom falán

Jászszentandrás temploma

Hám János arcképe a templom
diadalívén

Aba Novák Vilmos a festő,
behunyott szemmel

A Szent László legenda a templomhajó baloldali falán

Kapisztrán János kihirdeti a déli harangszó pápai bulláját

Dr. Haas Mihály — a félreértett püspök

Egy olyan kiemelkedő személyiség után, mint Hám János püspök nem volt könnyű egy méltó utódot találni. A város előjárói és a hívek Bíró László kanonokot, az elhunyt püspök legbizalmasabb munkatársát és tanácsadóját szerették volna a püspöki székben látni, de az 1855. augusztus 18.-i konkordátum, mely I. Ferenc József osztrák császár és IX. Pius pápa között kötött, Róma kezébe helyezte a főpapi (hercegprímás, érsek, püspök) kinevezéseket, püspökségek alapítását, nem engedve beleszólást ilyen vonatkozásban a helyi előjáróságoknak.⁴⁷ Így a Vatikán a császársággal együtt döntött a kinevezésekben. Ennek eredményeként nem Bíró László, hanem a pesti plébánia templom plébánosa, a német származású dr. Haas Mihály kerül a püspökség élére.

Haas Mihály a Vas vármegyei Pinkafőn született 1810. április 8-án iparos családban, iskoláit jeles eredménnyel Szombathelyen és Pécsen végezte. Gyermekkorától vonzalmat érzett a papi pálya iránt, ezért a pécsi papnevelde növendékeként folytatja tanulmányait, így 1834. augusztus 6-án Urunk színéváltóságának ünnepén áldozár pappá szentelik. Ezzel megkezdí lelkípásztori életét Ozorán, Pinczehelyen, Dunaföldváron, majd 1837-ben a Pécsi Katolikus Líceum történelem és dogmatika tanári állását tölti be, minek elötte a bécsi Pázmány-intézetben bölcsészdoktori oklevelet szerez. Ismerve képességeit 1846-ban Pécs belvárosi templomának plébánosává választják, melyet 1853-ig lát el. Ezt követőleg Pesten folytatja lelkési pályáját, 1844. május 1-én sümegi préposttá nevezik ki. Mikor Scitovszky Ker. János mint kardinális 1854-ben első ízben járt a pápánál, magával vitte Haas Mihályt is, akit úgy mutatott be IX. Pius pápának, mint a püspökség díszét, melynek hatására a pápa titkos tanácsosi címet adományozott Haas Mihálynak. Így haladva a papi pályán éri az a megtiszteltetés, hogy 1858. április 19-én I. Ferenc József őt nevezi ki, a megüresedett szatmári püspöki székre, melyet május 23-án Róma is jóvá hagy. Felszentelése csak 1859. február 13-án az esztergomi bazilikában zajlott le Scitovszky Ker. János esztergomi érsek kézfeltételével. Mihály püspök 1859. március 6-án érkezik Szatmárra, ahol a hívek vegyes érzelmekekkel fogadják, mivel germanizáló hírében állt, s ez nem a legkedvezőbb jelző volt a Bach-korszak végén egy főpap számára. Székfoglalója alkalmával a Szatmári Római Katolikus Nagy Gimnázium egy nyomta-

⁴⁷ RNL: 1914: XI. köt. 855-856.

tásban is megjelent 17 versszakos verssel köszönti, melynek 9. versszaka így hangzik:

„Haas Mihály, Ki e hon nagyreményű
Sarjainak fénynapja valál ott.
Egyházmegyénk egén tündökölsz már:
Mert Te lettél az Úrtól választott !!!”⁴⁸

Papi pályájának ívelését nagyban elősegítette írói munkássága, egyházi és világi lapokban liturgikus, néprajzi és helytörténeti írásokat közöl, 9 vallástörténeti könyvet jelentetett meg, ő foglalkozott elsőként a szatmári tájak fatemplomaival.

Szatmáron felmondja a Hám által a ferencesekkel kötött egyezséget, és az Irgalmas Nővérek felügyelete alatt szegények menhelyét rendezi be az épületben. E létesítmény védnökéül felkérte Albrecht főherceg nejét, Hildegardé asszonyt, így a rendház védőszentje Szent Hildegardis lett, ezt az elnevezést vették át a hívek, így ma a templomot is ezen a néven ismerik.⁴⁹ A Nagykároly környéki falvakban csak német nyelvű tanítást óhajtott hallani, talán ennek volt tulajdonítható, hogy egy nagykárolyi látogatása alkalmával tüntettek ellene, melyért a püspök nagyon sértve érezte magát. Stettner János mezőpetri plébános megtudván az esetet, vizsgálató levelet küldött a püspöknek, melyre a püspök németnyelven a következőt válaszolta:

„Was man in Nagykároly angefangen, hat man hier fortgesetzt, Isten neki, Ich habe gegen mein geliebtes Vaterland mit Wissen und Willen nie gesündigt, ich war dem Ungarn Ungar, dem Deutschen Deutscher und meinem Fürsten treu, und habe für die Ungarn tausendmal mehr gearbeitet als für die Deutsche. Alle ungarische Schulbücher sind mein Werk... Azonban kinek veszett nevét költik, annak el kell veszni.”

A német szöveg magyar fordítása:

Amit Nagykárolyban elkezdtek, azt itt folytatták. Isten neki. Szeregett szülőhazám ellen tudatosan és akarattal sohase vétkeztem. A magyar számára magyar voltam, a német számára német, hűséges a hercegemhez (Scitovszky János hercegprimáshoz), a magyarok számára pedig ezerszer

⁴⁸ Tisztelgő verszetet, melyet Méltóságos és Főtisztelendő Tudor Haas Mihály Szatmári megyés püspök úr Ő Nagysága Beiktatási ünnepélye alkalmával Hódolata jeléül benyújtott a Szatmári Róm. Katolikus Nagy Gimnázium 1859. év Márcz. 6-án.

⁴⁹ Dr. Láng 1930: 7.

*többet dolgoztam, mint a németek számára. Az összes magyar tankönyv az én munkám. Azonban kinek vezett nevét költik, annak el kell vesznie. (1861)*⁵⁰ Az utolsó mondatot már magyarul írta.

Stettner János és a püspök igen jó viszonyban volt, útjai során többször szállt meg Mezőpetriben, rendszeresen leveleztek, 33 levél maradt fenn, melyből csak 2 magyar nyelvű.

Dr. Haas Mihály, mint fiatal püspök

⁵⁰ Veres István fordítása.

A püspök címere

Két viaszpecséten maradt fenn, melyek közül az egyiket papírfelzet borít, valamint tintás pecséteken.

Leírása: téglalap alakú, oldalról horpasztott, alján csücskös pajzs, címerábrája nem vehető ki, de a nemesi címer kék mezejében, zöld mezőn egy fekvő nyúl növényeket rág. A nyúl a családnévre utal (haas—nyúl). De, hogy a püspök használta-e a családi címerábrát, ezt nem sikerült kideríteni. A pajzs mögött a körmeneti kereszt emelkedik, míg a pajzs jobb sarkán a mitra, a balon a pásztorbot foglal helyet.

Mind ezek fölött a 6-6 bojtos püspöki kalap lebeg. A viaszpecsét ovális szélét szöveg koszorúzza:

**MICHAEL HAAS EPISCOPUS SZATMARIENSIS
ET PHIL. DOCTOR**

Fiatalon 56 éves korában 1866. március 27-én, Pesten hunyt el, hamvait a Székesegyház kriptája őrzi.

Kézdipolányi dr. Bíró László — az ékes szavú püspök

Hám János mellett nőtt fel hivatása magaslatára, annak szellemi örököse és legfőbb tanácsadója, így nyerte el a püspöki széket.⁵¹

Címeres nemes levelet a Bíró család János, Tamás és Lőrinc nevű tagjai kaptak 1792-ben Báthory István erdélyi fejedelemtől, melyet még azon évben Torda vármegyében hirdettek ki.⁵²

Bíró László a kővárvidéki Nagysomkúton született székely eredetű nemes családban 1806. január 6-án. Iskoláit szülővárosában, majd Nagybányán végzi, ezt követően a szatmári papneveldebe veszik fel, ahol kitűnő eredményei alapján Pestre küldik. 1829-ben a következő ajánlással érkezik vissza Szatmárra: „Itt küldöm Bíró az egész egyetemi ifjúság tükkrét, ki midőn nyilvános vizsgáit tette, az egész hallgatóság figyelmét leköté és mindnyájunk lelkét és becsületét magával viszi.” A Székesegyházban

⁵¹ Sematizmus 1804–1904: 42-48.

⁵² Nagy 1858: II. köt. 111.

november elsején pappá szentelik, ugyanakkor folytatva tanulmányait 1830. december 29-én doktori címet szerez. Káplánként lelkészkedik Vállajon, Mérken (1829) (mindkettő ma Magyarországra esik), Nagybányán (1830). Hám János, látva eredményes munkáját, 1831. áprilisában a szatmári papnevelde felügyelőjévé nevezi ki. 1845. december 2-án kanonoki rangot nyert, 1854-től a papnevelde igazgatója. János püspök neveltje, egészségének felügyelője, 1857. december 30-án ott volt a halálkölő ágya mellett, ő fogta le a megboldogult püspök szemét. 1860-ban Ferenc József császár a Vaskorona-rend 3. fokozatával ismerik el papi munkáját.⁵³

Dr. Haas Mihály püspök halálával megüresedett megyéspüspöki széket 1866. szeptember 14-én Ferenc József császár döntése alapján Bíró László kanonokra bízzák. Bécsben 1867. április 11-én szentelik püspökké. Székfoglalása alkalmából a Szatmári Katolikus Királyi Főgimnázium tanuló ifjúsága nevében Bartók Lajos a gimnázium VII. osztályos tanulója, (szül.1851. Erdőd-megh.1902 Budapest, költő, drámaíró, a Kisfaludy Társaság tagja, a Petőfi Társaság alelnöke.⁵⁴) 12 versszakos verssel köszöntötte, mely nyomtatásban is megjelent⁵⁵ Kiváló szónoki tehetsége a szatmáriak népszerű főpapjává emelte. Asztaltársaságokban felemelő pohárköszöntőket mondott. Részt vett az I. Vatikáni Zsinaton, (1869. 12. 08-1870. 07. 18.) ahol felszólalásával nagy tekintélyt szerzett a magyar püspöki karnak. 1872. január 21-én 66 éves korában hunyt el, hamvait a Székesegyház kriptája őrzi. Halála utáni 30. napon 1872. február 20-án a Székesegyházban Smoczer Ignác kanonok mondott gyászbeszédet. Haláláról a Szamos 1872. január 28-án emlékezett meg.

A püspök címere

Két száraz pecsétről ismeretes, melyeknek közepét a püspöki címer tölti ki. A címer leírása: négyes osztatú, téglalap formájú, alján csücskös pajzs, melyben a pajzsfő jobb- és a pajzstalp baloldali mezejében egy-egy nyitott szárnyú madár, csőrében háromlevelű ágat, a béke szimbólumát tartja. A pajzsfő bal és a pajzstalp jobb mezejét egy-egy jagelló tulipán tölti ki. A pajzson a sisakot, a pajzsban lévő madár ismétlődő ábrája ké-

⁵³ Vaskorona-rendet alapította I. Napoleon francia császár 1805-ben, 1816-ban II. Ferenc császár az osztrák rendek közé vett föl, három fokozati osztályban I. II. és III. fokozat.

⁵⁴ Borovszky 1908: 355.

⁵⁵ Szatmári Püspöki Levéltár, Bíró László Gyűjtemény.

pezi, a jobb sarkon a mitra, a balon, a pásztorbot foglal helyet. Két oldalt stilizált levelek díszlenek. Mind e fölött a 6-6 bojtos zöld püspöki kalap lebeg. A címer színei ismeretlenek. A címer körüli szöveg:

SIGILLUM EPISCOPI SZATHMAR 1867

A címerábrák közül a galamb a szentéletű Hám János emlékét őrzi, hiszen az ő címerében is hasonló galamb van, míg a jagelló tulipán a szentéletű Hedvig (1374-1399), Nagy Lajos magyar király leánya, lengyel

Bíró László síremléke,
a Székesegyház kriptájában.

Bíró László püspöki címere

király iránti tiszteletét fejezi ki. Az ő koronáját ilyen stilizált tulipánok díszítették. 1997. június 8-án II. János Pál pápa avatta szenté.

Fiedler István, a 20. század első felének püspöke saját költségén a szatmári püspökség erdőhegyi birtokának bejáratánál László püspök tiszteletére egy 3 m magas fekete gránit emlékkeresztet állíttatott, melyet ő maga szentelt fel 1939. október 15-én.⁵⁶

A kereszt alatti coklira a következő szöveget vésték:

Imádunk Téged / KRISZTUS / és áldunk Téged / mert szent / kereszt-
teddel / megváltottad a Világot.

Az alapra vésve: BÍRÓ LÁSZLÓ / Püspök (1866-1872), emlékére
Anno 1939.

⁵⁶ Az Erdődi Római Katolikus Plébánia Historia Domusa alapján, adatközlő, Harsányi László plébános.

Dr. Schlauch Lőrinc — a bíborosi méltósággal kitüntetett püspök

Két rövid püspöki életút (Haas M. 8 év, Bíró L. 6 év) után újra üres lett a püspöki szék. A Szatmári Egyházmegye új püspökre várt, aki dr. Schlauch Lőrinc személyében egy év eltelte után érkezett meg.

Schlauch Lőrinc, mint szatmári püspök

Schlauch Lőrinc 1824. március 27-én született újaradi német családban. Középiskoláit Aradon, majd Szegeden végezte, ahol lelkileg is igen közel került a magyarsághoz. Ezt követőleg Pestre a papnevelő intézetbe küldik, mint csanádi egyházmegyes kispap (Csanád a mai Temesvári- és Szegedi Egyházmegye elődje Trianonig, Szent István király alapította.) A teológiát 1846-ban fejezte be, s szülővárosában 1847. április 3-án szen-

telték pappá. Káplánként a Bánságban foglalkozott a hívek lelki gondozásával. Közben tanul, retorikában képezi magát, 1867-ben megszerzi a kánonjogi diplomát és doktori címet. 1868-ban a Csanádi Egyházmegye országgyűlési követe lett, mely küldetést 1871-ig tölti be. 1872-ben csanádi kanonokká nevezik ki, s ebben az évben az a megtiszteltetés éri, hogy Szent István napján, Pesten ő tarthatja a szentbeszédet.

Mindennek egyenes következménye lett egy püspöki székhely, melyet 1873. március 17-én a Szatmári Egyházmegyébe való kinevezéssel nyert el. Püspökké szentelése szeptember 21-én Esztergomban Simon János hercegprímás, esztergomi érsek által történt. Széleskörű egyházi és politikai élettapasztalatokkal látott hozzá szatmári munkásságához. Rendbe hozatta a tanítóképző intézetet és mellé bentlakást építtetett.

Mint tudós pap a könyvek bűvára, ezért érezte át, milyen nagy hiány az, ha egy püspökség könyvtára szegényes, habár az egri püspökségtől való leváláskor annak könyvtárából bizonyos mennyiségű könyv Szatmárra került, de a püspöki könyvtárat inkább az általa vásárolt Török-féle hagyaték alapozta meg igazán. Saját jövedelméből vásárolta meg Török János hírlapíró örököseitől annak 10 000 kötetes könyvgyűjteményét, melyet áthelyezésekor az egyházra hagyott. A könyvtárat először a püspöki palota jobb szárnyának földszintjén helyezték el, majd az 1891-92-ben történt építkezés után a bal oldali szárnyba költöztették át, ahol ezt a gyűjteményt külön teremben helyezték el, és Lőrincz püspök tiszteletére Biblioteca Laurenziana nevet adták a gyűjteménynek. 1900-ban megjelent a gyűjtemény katalógusa is. Mindig lelkes támogatója volt a civil szerveződéseknek, így a szatmári Széchenyi Társulat megalapításában alapító tagként vesz részt, melynek jelszava: „Legyen a vármegyének minden lakosa a magyar államiság híve és tudjon magyarul.” Az 1861-ben alakult országos Szent László Társulat 1877-ben elnökévé választotta kiemelkedő képességeinek elismeréseként. Mint társulati elnöknek, nagy lehetősége nyílt a szegényebb sorsú keleti katolikusok lelki és anyagi támogatására, templomok, iskolák építésére, a bukovinai csángókról való gondoskodásra. Szatmári püspöki feladatai mellett befolyásos személyisége volt a főváros társadalmi, művelődési életének: a Vöröskereszt alelnökének, az Országos Zeneakadémia pedig elnökének választotta.

Már munkásságának kezdetén a Székesegyház belső díszítésének emelésén fáradozott. Ő hozta létre 1873-ban a templom baltornya alatt a lourdesi Szűz Mária kápolnát. Ez ma is a templom legmeghittebb helye.

A klasszicista oszlopok szegélyezte fülkét egy timpanon fedi, melyet Schlauch Lőrinc aranyozott püspöki címere tölt ki.

A püspök címere

Oldalán kissé horpasztott csücskös pajzsot felülről indulva két körív három mezőre tagol, a jobboldaliban egy töviskoszorú, a balban egy ostor látható, az alsó nagy mezőben egy töről három virág nyiladozik. A pajzsra egy koronás páncélsisak támaszkodik, melyből a már említett virágok emelkedve ismétlődnek, egy lóherevégű kereszttel. Fölöttük a 6-6 bojtos zöld püspöki kalap (formája inkább világira hasonlít) lebeg.⁵⁷

1886-ban elnyerte a római gróf és pápai trónálló főpapi címet, Szatmár pedig díszpolgársággal tisztelte meg. 1887. április 8-án a nagyvárad püspöki székebe helyezték, ahol folytatta egyházépítő munkásságát. Bihar-püspökiben szép neoromán stílusú templomot építtetett. 1892-ben Szent László 700 éves jubileumára a szent király fejerekléjének remekművű ereklyetartót készíttetett és az ünnepség csúcspontjaként leleplezték a püspöki palota kertjében a ma is látható Szent László szobrot, Tóth István alkotását.

1893-ban XIII. Leó pápától megkapta a legnagyobb kitüntetést, amit főpap elnyerhet, a római anyaszentegyháznak áldozár bíborosa lett. Ekkor új címet kapott.

A bíborosi címer

Oldalain horpasztott, alján csücskös pajzs, vörös mezejében a pajzs-talpból hármaz zöld halom emelkedik ki, a középsőn egy háromlevelű zöld ággal, mintegy a Világ hármaz osztottságát szimbolizálva, az Ég és a Föld egyesülése létrehozta az embert, s ezzel teljessé lett az isteni megnyilvánulás.⁵⁸ A pajzsra egy páncélsisak támaszkodik, rajta leveles arany koronával, melyből két szárny között egy lóherevégű kereszt fénylik. A sisak jobb oldalán a püspöki süveg, a baloldalon a befelé görbülő pástorbot. Mind e fölött a bíborszínű, 15-15 bojtos bíborosi kalap lebeg.⁵⁹

1897-ben tartotta aranymiséjét, melynek alakalmából a pápa levélben üdvözölte, a király pedig a Szent István-rend aranykeresztjét

⁵⁷ Fazekas 2003: 109-112.

⁵⁸ Hoppál 1997: 195.

⁵⁹ Pálkovács 2007: 7-11.

adományozta részére. 1890 és 1898 között sajtó alá rendezte Bunyitai Vince történetíró beszédeit, melyeket 4 kötetben adtak ki. Ugyanakkor a Magyar Tudományos Akadémia igazgatói tagjává választotta.

Halála előtti évben, 1901 augusztusában Szatmáriak látogatták meg. A beszélgetés során érdeklődött a várossal, s azt mondta: „Örülök, hogy a hegyi vasút építésénél valami csekély szolgálatot tehettem kedves városomnak, csak azt sajnálom, hogy az út mentén kivágták az erdőt, pedig szép lett volna árnyékban menni a szőlőbe.” Emlékezett a városra, halott szépüléséről, hogy az utcákra a pallórendszer helyett aszfaltos járdák épültek, hogy van villanyvilágítás, villamosvasút, új vasútállomás. Látogatóinak emlékezete szerint szobája tele volt virágokkal, szeretet kanárija szabadon röpködött körülötte.

Halála és temetése

1902. július 11-én délelőtt távirat érkezett a szatmári püspöki hivatalba, a feladó, a nagyváradi püspökség arról értesíti az egyházmegyét, hogy július 10-én este fél 10-kor 78 éves korában elhunyt Schlauch Lőrinc bíboros püspök. Halála elszomorító, mint minden elmúlás, de nem váratlan, mert már május óta egyre romló egészségi állapotáról érkeztek hírek. A gondos kezelés ellenére betegsége egyre súlyosbodott, az utolsó heteket már fekvőbetegként töltötte, s a szent kenetben részesülve adta át lelkét Teremtőjének. Szatmár is mély gyászba borult, hisz ő irányította 14 éven át az egyházmegyét. Szombaton, július 13-án ravatalozták fel. Végrendelete szerint „feketét csak a szertartást végző pap viseljen.” A temetési szertartáson résztvevő szatmári küldöttséget, Meszlényi Gyula megyés püspök vezette. Vasárnap reggel már hatalmas tömeg gyülekezett a díszörség övezte ravatal körül, mely a püspöki palota kapualjában volt elhelyezve. A király képviselőjében gr. Apponyi Lajos kir. kamarás volt jelen. A gyászszertartást Császka György kalocsai érsek végezte. A gyászmise, majd a beszentelés után négylovas gyászkocsi vitte a koporsót az állomásra, a külön vonat még aznap este 8,30-kor érkezett Temesvárra. Végakarata szerint a temesvári belvárosi temető kápolnájában, atyja mellett helyezték örök nyugalomra.⁶⁰

⁶⁰ Heti Szemle, Társadalmi hetilap, Szatmárnémeti 1902. július 14.

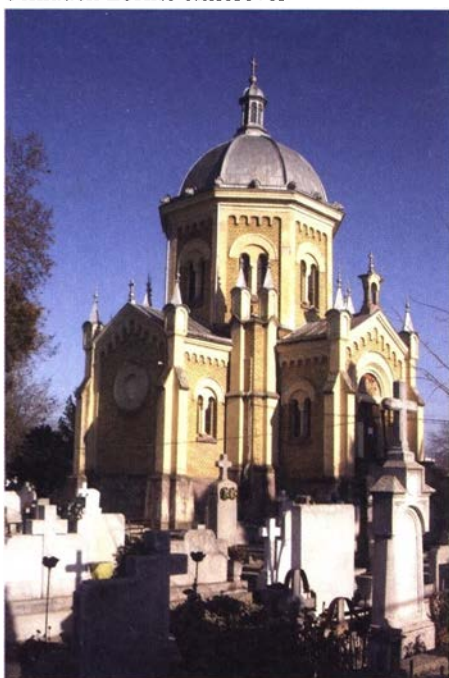
A Lourdes-i kápolna a Székesegyházban Schlauch Lőrinc címerevel

Schlauch Lőrinc címere a kápolna timpanonján

Schlauch Lőrinc bíborosi címere

Schlauch Lőrinc nyughelye a temesvári belvárosi temetőben (Jancsó Árpád felvétele)

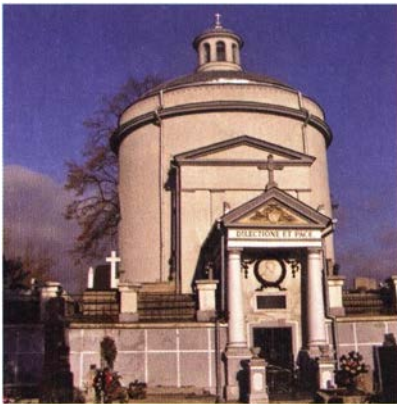
Lőrinc püspök töredezett címeres viaszpecsétje

Meszlényi Gyula címere a szatmári Tűzoltótornyon

Gyula püspök címere a Székesszegyház főoltárának bal lábán

A püspök nyughelye a szatmári Hidontúli temetőben

Meszlényi színes püspöki címere

Meszlényi Gyula halotti címere

Meszlényi Gyula — „nem balzsamot hoztam én, hanem szerető szívet”

Schlauch Lőrinc püspöknek a Nagyváradi Egyházmegyébe való át-helyezésével, 14 év után újra megürült a püspöki szék. Az egyházmegye hívei, Szatmár város vezetése nagy várakozással nézte vasárnapról vasárnapra a megüresedett püspöki széket. Egy ideje gondolták, érezték, hogy egy ilyen nagy formátumú szellemiségnek, mint Lőrinc püspök Szatmár szűknek bizonyul. De lesz-e méltó utóda János és Lőrinc püspököknek? — kérdezték egymástól, mígnem másfél hónap után jött a hír, hogy az esztergomi papnevelde rektorát, Meszlényi Gyulát nevezik ki az egyházmegye élére. Ekkor a Szamos hetilap azt írta: „Kölcsey városa örömmel várja szeretetre méltó nyájas és nagyműveltségű új püspökét.”⁶¹

A meszlényi Meszlényi család

Meszlényi Gyula a dunántúli Velencén született nemesi családban, Meszlényi Károly földbirtokos és Pfister Teréz másodszülött fiaként 1832. január 22-én. A család leszármazása 1526-tól I. Benedektől indulva négy nemzedéken át vezethető le, mely ág azonban leányok születése miatt kihal. Egy másik ág 1660 táján Meszlényi Pállal kezdődően egész a 20. századig él. Ezen ág leszármazottja Szatmár püspöke. Apja, Károly kétszer nősülve két gyermeket nevelt, Gyulát és Károlyt, mindketten a papi hivatást választották.⁶²

Gyula 1847-ben az esztergomi szemináriumba nyer felvételt. 1854. július 27-én Esztergom érseke szenteli pappá. Ezt követően Nagyszombatban főgimnáziumi tanár, 1857-ben Esztergomba hívják, ahol primási levéltáros, majd titkár. Az érsek jóváhagyásával 15 éven át komáromi plébános, majd visszakerül Esztergomba, ahol a papnevelő intézet vezetésével bízzák meg.⁶³

⁶¹ Szamos hetilap 1887. X. 27.

⁶² Nagy 1860: VII. köt. 457-458.

⁶³ Kempelen 1911: VII. köt. 172-173.

Meszlényi Gyula, a püspök

55 éves, mikor 1887. október 17-én a szatmári püspöki szék betöltésére nevezik ki. A pápai bullát XIII. Leó pápától november 5-én nyeri el. November 22-én, mikor híre ment az új püspök érkezésének, megszólaltak a Székesegyház harangjai és a hívek hálaadó szentmisére gyűltek össze. November 27-én Novák Antal nagyprépost vezetésével egy küldöttség utazik az új püspök üdvözlésére, az egyházmegye hódolatának tolmácsolására. Az új főpásztor ekkor azt mondta „*Nem vihetek nagy hírnevet Szatmárra, de elviszem szívemet, mely Istenért, az egyházért és az én szeretett egyházmegyémért fog dobogni.*” Majd kijelentette: „*Hám János a szentéletű püspök hamvai felett szenteltetem fel magam!*”

Nagy várakozással és nem kis izgalommal utazott új állomáshelyére, Debrecentől minden állomáson a hívek sokasága várta. A legnagyobb fogadtatás Nagykárolyban, majd Szatmáron érte, ahol az állomáson kint volt a képviselő testület, a tisztikar, a város polgármestere, Böszörményi Károly, aki a tapsoló, zúgó tömegtől alig tudott szóhoz jutni. A főpásztor erre válaszként a következőket intezte a jelenlévőkhöz: „*Hírem jobb, mint magam vagyok! Nem balzsamot hoztam én, hanem szerető szívet, s midőn a város földjére léptem, azon perctől kezdve szatmári vagyok és az is maradok.*” Majd kocsira szálltak és a Székesegyházhoz vonultak, ahol a diákság, a legényegylet és a hívek sokasága várta Gyula püspököt.

A felszentelés nagy napjára való készülődést azonban az 1888. március 14-én este a városra zúduló árvíz, mely a város egy részét elöntve számos házat rommá döntött, igen csak megzavarta, így ezen ünnepre csak április 29-én húsvétutáni negyedik vasárnap került sor a Székesegyházban. A kézfeltételt Császká György szepesi püspök végezte. Püspöki székét is ugyanezen a napon foglalta el. Az új püspök volt az első, aki jelentős anyagi támogatással segítette az árvízkárosultakat.

Elsősorban a nagy előd, Hám János egyház- és városépítő élete lebegett előtte, nyomdokait szándékozott követni, melyhez a századvég igen csak kedvező politikai és gazdasági feltételeket nyújtott. Püspöksége 17 éve alatt 16 templom épült, köztük a szatmári Szent János (Hildegárda) templom, (de felszentelése már a következő püspökre maradt,) 7-et pedig felújítottak. Kezdeményezésére 1889. februárjában Irodalmi Kör alakul a városban, melynek nyomdát ajándékoz, s a Sajtó-Társaság kezelésére bízta, mely Pázmány-sajtó néven működve számos helyi lap és egyházi kiadvány kiadója lett. A régi Kálvária templomban ajánlja fel az egyházmegyét

Jézus Szívének 1899-ben, meghallgatva XIII. Leó pápa általi ajánlást.⁶⁴ Az ő idejében épült a Katolikus Kaszinó, a Cecil, mely az egyházi kórusnak is helyet adott, 1901-ben új otthont épített, az Irsik Ferenc által 1891-ben a Werbőczy (ma Mileniului) utcában a katolikus legényegylet számára vett telkes ház helyett, mivel az egylet kinőtte a régi kisebb épületet.

Gyula püspök az 1900-as évek elején

Ő biztosította saját költségén az építő anyagot a Tűzoltótoronyhoz, ezért látható a tornyon a püspöki címer, nevéhez fűződik az egyházi könyvtár rendezése a püspöki palotához épített keleti szárnyban. Ekkor az állomány 11 939 kötetet tett ki, melyben a Schlauch Lőrinc püspök által vett Török-féle gyűjtemény is benne volt.

⁶⁴ Bura 2009: 18.

Ő indítja meg Hám János boldoggá avatásának eljárását. Módosítja a Klobusiczky Péter püspök által bevezetett Úrnapi körmeneti szokást, hogy a negyedik oltárnál az evangéliumot román nyelven mondják, ezt ő a Németi magyar görög katolikusoknak adta át. Szemefénye volt a papnevelde, a szatmári irgalmas nővérek kongregációja, az ő idejében 10 fiókház alakult, többek között egy a püspök szülőfalujában, a Fehér megyei Velencén, ahol megváltotta a családi házat ebben rendezve be a zárdát. Aranymiséjét Máriapócson 1904. szeptember 17-én mutatta be.

Az egyházmegye centenáriumára megindítja a Székesegyház külső renoválását (a kupola zsindegy fedelét vörösréz lemezre cserélik ki 1898-ban), majd a belső felújítást (ekkor vezették be a villanyvilágítást—1904). Ezen nagy munkálatok befejeztével egy körlevelet bocsájtott ki, melyben a következőket írja:

„Amit lelkem régóta hõn óhajtott, amit szent vágyakozással vártam, teljeségbe ment... Jegyesemet a székestemplomot új díszbe öltöztetni, ez volt az én szívemnek régen táplált vágya, lelkemnek fogadása amire ígéretet is tettem erõs bizalommal az Úrban. Ezt a feldíszített székestemplomot adom én jubileumi ajándéku szeretett egyházmegyémnek.”

Körlevél 2512/1904.⁶⁵

Az 1904. december 8-án tartott újrafelszentelési ünnepi misén rosszul lesz, megáll az áldoztató rácsnál, áldást ad, és kimegy, s ezzel a mise félbeszakadt. A templomban a hívek sírásra fakadtak, ekkor látták élve utoljára szeretett fõpásztorukat. Rövid betegeskedés után 1905. március 14-én lelkét átadta teremtõjének. Temetésére március 21-én kedden 9 órakor került sor, melyen a szertartást Várossy Gyula székesfehérvári püspök végezte. A gyászbeszédben elhangzott, hogy 77 papot szentelt fel.⁶⁶ A Hídon túli katolikus temetõkáporna kriptájába helyezték örök nyugalomra.

A gyászmisét 1905. április 12-én a székesegyházban dr. Wolkenberg Alajos teológiai tanár, szentszéki ülnök celebrálta. Gyászbeszéde nyomtatásban is megjelent.⁶⁷

⁶⁵ Szatmári Püspöki Levéltár, Meszlényi Gyûjtemény.

⁶⁶ Sematizmus 2006: 62-71.

⁶⁷ Wolkenberg Alajos: Gyászbeszéd Meszlényi Gyula szatmári megyés püspök, pápai trónálló és római gróf, valóságos belsõ titkos tanácsos, az elsõ osztályú vaskoronarend tulajdonosa emlékére 1905. április 12.

Meszlényi Gyula az a püspök, akinek címerével a legtöbb helyen találkozhatunk: a püspöki palotán két helyen, a Székesegyház carrarai márványból készült főoltárának bal oldali lábán, hisz ő rendelte meg, de csak halála után, 1905-re készült el Toman Felix laibachi mester műhelyében, a jobb oldali lábra a nagy előd Hám János címerét helyezték, Gyula püspök címerét láthatjuk még a már említett Tűzoltótornyon és a Hídon túli temetői kápolnán.

A püspök címere

A szív alakú, kétfülkés vágott pajzs kék pajzsfője a püspök családi címerének kicsinyített képét foglalja magába. Egy úgynevezett harang alakú pajzs hármás zöld halmából kiemelkedő lombos fa koronáján nyitott csőrű madár áll, kétoldalt leveles ágak hullnak alá. A pajzsmező alsó, vagyis a pajzstalp mezejének címerképét vörös mezőben Madonna, Mária gyermekével alkotja.

Meszlényi Gyula püspöki címerének
egyik változata

A pajzsra egy öt gyöngyszemes arany korona támaszkodik, melyből egy kereszt emelkedik ki. Ezek fölött a zöld 6-6 bojtos püspöki kalap lebeg. Mind ezt a pajzs alatti szalagon lévő latin jelmondat zárja be.

**DILECTIONE ET PACE —
HÓDOLATTAL ÉS BÉKÉVEL**

De készítettett egy horpasztott oldalú pajzsos címert is, melyet csak ritkán használt, gondolom túl díszítettsége miatt nem volt alkalmas építményekre.

A halotti címer

Temetésére a káptalan halotti címert készítettett, melyet ma a Székesegyház múzeumában őriznek. Felírata:

Nagyméltóságú és Főtisztelendő meszlени MESZLÉNYI GYULA
ő szentsége X. Piusz pápa Trónálló Házi Praelátusa,
Római Gróf ő Császári és Királyi Felségének v.b.t. Tanácsosa az első
osztályú vaskorona Rend Lovagja, Aranymisés Áldozó pap stb. stb.
Született 1832. január hó 22-én, meghalt 1905. márczius hó 14-én

Dr. Mayer Béla — aki alig volt püspök

A megüresedett szatmári püspöki székbe 1905. október 17-én egy kalocsai főpapot neveznek ki. Az Újság 1905. október 28. száma az „Az új püspök” című cikkében öt újonnan kinevezett főpapot jellemez, köztük Mayer Bélát, akiről azt írja: *„Mayer Béla kalocsai káptalani helynök, aki most Meszlényi Gyula püspök után lett szatmári püspök, olyan ember, akit szenvedélyes ambíció sarkal. Szerette ha beszélnek róla, prédikációiba beszövi a napi politika kérdéseit. Elismert retórikus.”*

Béla püspök a délvidéki Zomboron 1838. július 19-én született, a gimnázium felsőbb osztályait, mint a kalocsai egyházmegye növendékpapja Pécset végezte. Az érettségit követően érseke Bécsbe, a Pazmaneumba a híres papnevelő intézetbe küldi. Az egyetem után kisebb településeken káplánkodott, 1866-ban érseki udvari pap, 1881-ben egyházmegyei főtanfelügyelő, 1904-ben a kalocsai érsekség káptalani helynöke, mikor

1905-ben a császár a Szatmári Egyházmegye püspökévé nevezi ki, ekkor már 67 éves.⁶⁸ Megbízottak révén átveszi a püspökség leltárát, elkészítteti a püspöki címert és pecsétet.

A püspök címere

Ovális pajzs kék mezejében zöld halomból ezüst kereszt emelkedik ki, rajta töviskoszorúval. A pajzs jobb oldalára a mitra támaszkodik, míg baloldali rész mögött a pásztorbot nyúlik át. A sisakot ebben az esetben a dicsfényű körmeneti kereszt képezi, mely oszlopként nyúlik át a pajzs mögött. Ezek fölött a 6-6 bojtos zöld püspöki kalap lebeg, míg alul a címert egy félköríves stóla zárja be, rajta a püspök jelmondatával:

**PER GRUBEM AD SALUTEM —
ÜDVÖZÜLÉS ÁLTALI MEGVÁLTÁS**

Dr. Mayer Béla, mint püspökjelölt

⁶⁸ Dr. Kis-Erős Ferenc: Mayer Béla Emlékezete Elhangzott a kalocsai tanítóegyesület 1913. október 16. közgyűlésén.

Felszentelése előtt betegeskedni kezd, ezért lemond. Az átvett püspöki leltárt megbízott révén utódjának adja át. Lemondása után hazamegy szülővárosába, Zomborra, ahol csendes magányba vonulva él. 75 éves korában 1913. május 24-én hunyt el.

Dr. Boromisza Tibor — az Egyházmegye harmadik alapítója

Dr. Mayer Béla lemondásával a Kultuszminisztérium dr. Boromisza Tibort ajánlja a szatmári püspöki székbe.⁶⁹

Született 1840. július 18-án, Kalocsán, apja érsekeradalmi ispán. A teológiát szülővárosában, bölcsészeti tanulmányokat Rómában végzett, ahol doktori oklevelet szerez. 1863. július 26-án szentelik pappá, Szent Ignác napján mondta első miséjét. Fokozatosan haladva a papi ranglétrán, 1893-ban kanonokká, és a kalocsai papnevelde irányítójává nevezik ki, ugyanakkor az érsekség jószágigazgatója.

1906. június 20-án a már fent említett javaslatot I. Ferenc József osztrák császár és magyar király elfogadja, Róma augusztus 3-án erősíti meg, így szeptember 30-án az egri bazilikában Samassa József bíboros érsek (1828-1912) szenteli püspökké. A szentelésen a szatmári egyházmegyét dr. Fechtel János paptanár vezette küldöttség képviselte. Csendes, szerény ember lévén inkognitóban szeretett volna Szatmárra jönni, ezért titkolta érkezését, de ez nem sikerült. Ekkor már 66 éves, s hosszú életet megérve (Hám János 30, Boromisza Tibor 22 évig vezette az egyházmegyét) sokat épített, és politikailag egy igen nehéz kort ért meg, ezért az egyházmegye harmadik alapítójának is tartják.

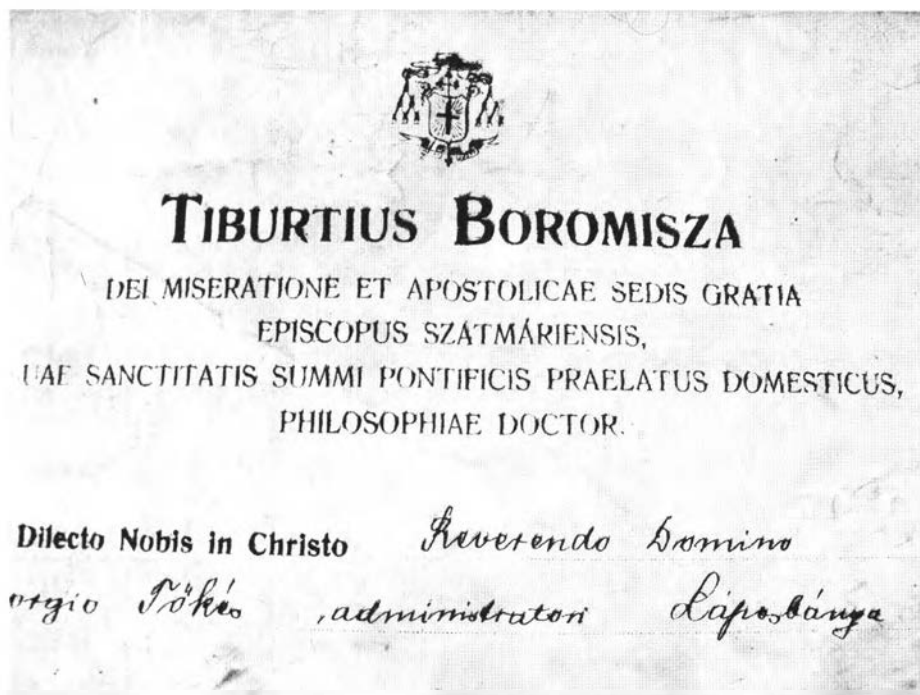
Első jelentősebb liturgikus esemény új főpásztori szolgálatában a Szent János (Hildegárda) templom felszentelése 1906. november 1-én. Hám János kezdte építeni, Meszlényi befejezte, de az átadás már Tibor püspökre maradt. Az ő idejében épül újjá a Kálvária templom, melyet 1909. június 6-án Jézus Szíve tiszteletére szentel fel,⁷⁰ 1913-ban 60 férőhellyel elkészül a Pázmány-konviktus, de az ezt követő évtől már nem a diákokat, hanem mint hadikórház, a háborút szolgálta.

⁶⁹ Dr. Mayer Béla lemondásával a Kultuszminisztérium

⁷⁰ Muhi 2009:76

Ő szenteli fel a püspöki palota felújított kápolnáját, melynek menyezeten az ő címere látható. A Kir. Katolikus Gimnázium új épületének elkészültével (1912) megveszi az államtól a Kazinczi utcai épületet (ma a Doamna Stanca Líceum épülete), ahol addig a gimnázium működött, és ide hozza át a ferences rendházból a tanítóképzőt 1913. szeptember 1-én, a rendház épületét pedig az érkező ferencesek veszik birtokukba. Tulajdonképpen Hám János erre szánta az épületet. 357 év megszakítás után 1913. július 29-én újra ferencesek érkeznek Szatmárra, akik szeptember 28-án ünnepélyesen birtokukba veszik a rendházat és a templomot.⁷¹

1916-ban jelent meg a harangok rekvirálásának rendelete, ez alól csak a történelmi és művészi értéket képviselők voltak a kivételek. Így említhetjük a Székesegyház lélekharangját 1609-ből és több más az egyházmegye területén lévő templom harangját, pl. a kökényesdi 60 kg-ost 1701-ből.

Dr. Boromisz Tibor fejléces írópapírja

⁷¹ Dr. Láng 1930:

A püspök nagy fájdalma volt, hogy az ő és a káptalan közös kérésére sem sikerült a Székesegyház Hám féle harangját megmenteni. Ennek lehozatalára 1917-ben került sor, nagy mérete miatt azonban nem tudták leereszteni mivel nem fért ki az ablakon, ezért ott fent összetörték és darabokban dobálták le. Ez alatt a püspök sírva imádkozott rezidenciáján. Helyette 1925-ben vettek újat, melyet október 18-án Jézus Szíve tiszteletére szenteltek fel.⁷² De nemcsak a harangokra, hanem a színes fémek begyűjtésére is sor került. 1917. november 15-én elrekvirálták az orgona ónból készült sípjait, le kellett szedetni a borostyánkői rézhámorból hozatott 4212 vörösréz lemezt a templom egész fedeléről, melyet az 1898-as külső felújításkor tettek fel. A hajórészt palával, a tornyot bádoglemezzel borították.

1918-ban megalapítja a Szent Erzsébet Római Katolikus Leánygimnáziumot, melyet a Páli Szent Vincéről nevezett Irgalmas Nővérek kongregációjára bíz. A gimnázium 1948-ig működött.⁷³

Aranymiséjét Rómában tartja meg, melyre 73 évesen kis kézitáskával egyedül ment. Erről a Heti szemle a következőket írja: *„Az Aranymiséés püspök nincs közöttünk. Az örök városban van, ott hol Szent Péter van sírba téve, és Rómának dobog szíve; ott hol egykor ifjú lelkének első benyomásait nyerte; ott mutatja be, ott mondja el a föld kötelekeiből mintegy kibontakozva aranymiséjét.”*⁷⁴

A Trianoni békediktátum az egyházmegyét három részre szakítja, mely nagy szervezési nehézségek elé állítja az idős főpásztort. A csehszlovákiai és magyarországi területre helynököket nevezett ki, de ő maga is rendszeres látogatója ezen területek plébániáinak.⁷⁵

Octavian Goga román kultuszminiszter aláírásával hűségeskü letételére szólítják fel a püspököt, melyre 1921. április 10-én I. Băltescu prefektus, Ferentz Agoston polgármester és M. Butuneiu városparancsnok előtt a székesegyházban került sor.

Az új hatalom a palotát sem kímélte, itt is rekvirálásokra került sor, hivatalok költöztek az épületbe, így a püspökségnek össze kellett húzódnia. 1923-ban gyémánt miséjét még jó erőnlétben tudja megtartani, de ezt követően egészsége egyre romlik, így életének utolsó négy évét ágyban fekvő betegként volt kénytelen tölteni. Innen kormányozta az

⁷² Szatmári Püspöki Levéltár, Boromisza Gyűjtemény.

⁷³ Bura 1999: 149.

⁷⁴ Heti szemle Szatmár 1913. július 30.

⁷⁵ Sematizmus, 2006: 52 .

egyházmegyét. 1928. július 9-én hunyt el tüdőgyulladásban, a temetési szertartást július 12-én nagy részvét mellett Majláth Gusztáv Károly (1864-1940) erdélyi püspök végezte. Végakarata szerint a Hídon túli temetőbe helyezték örök nyugalomra.⁷⁶

A püspök címere

A püspöki kápolna kazettás mennyezetének középső négyzetében aranyfüsttel szegélyezett ráámában látható Boromisza Tibor püspöki címere: kissé elhegyesedő, kehelyszerű, felső szögletein levágott pajzs zöldesszürke mezejében rövid szárú kereszt, melyet dicsfény díszít. A pajzs mögött egy cölöpösen álló körmeneti kereszt emelkedik ki. A pajzs levágott jobb sarkán egy mitra, a balon a pajzs mögött befelé görbülő pásztorbot nyúlik át. Mind e fölött a 6-6 bojtos püspöki kalap lebeg. Alul pedig, egy kígyózó stólán a püspöki jelmondat olvasható.

PIE ET JUSTE — ISTENFÉLŐN ÉS IGAZSÁGOSAN

Tibor püspök halálával új helyzet állt elő, mivel, amint már említettük, a román kormány kérte a szentszéket, hogy a szatmári és nagyváradi egyházmegyéket egyesítsék, mivel a szatmári egyharmadra, a nagyváradi a felére csökkent. Ezt a Vatikán rövidesen jóvá is hagyta, de püspököt nem neveztek ki, így a Szatmári Egyházmegyét két éven át Szabó István személyében a székes káptalan helynöke vezette, míg nem 1930-ra rendeződött a helyzet, amikor is Fiedler István személyét találják alkalmasnak e kettős püspöki szék betöltésére.

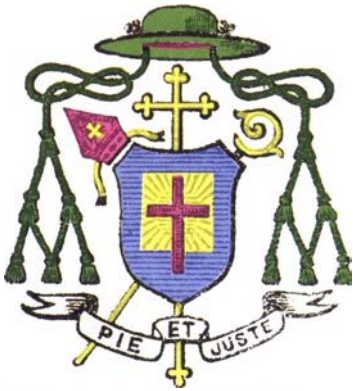
⁷⁶ Sematizmus, 2006: 52.

Mayer Béla püspökjelölt címere

Mayer Béla címeres viaszpecsétje

Boromisza Tibor püspöki címere

Tibor püspök címere a püspöki palota kápolnájának mennyezetén

Boromisza püspök síremléke a Hidontúli katolikus temetőben

Fiedler István püspöki címere

Márton Áron gyulafehérvári püspök címere

Napholcz Pál püspökjelölt címere

Márton Áron szobra a kolozsvári Szent Mihály templom cintermében (Wanek Ferenc felvétele)

Dr. Fiedler István — a kettős Egyházmegye első püspöke

Fiedler István 1871. október 14-én földműves családban született a délvidéki Torontál vármegye székhelyén, Nagybecskereken. Teológiai tanulmányait Temesváron végezte, 1894. szeptember 8-án Dessewfy Sándor csanádi püspök szenteli áldozópappá, melyet követően a Bánság területének plébániáin végezte a hívek lelki gondozását, 1916-tól Resicabányán plébános, 1923-ban tanít a temesvári szemináriumban, 1926-tól temesvári apostoli kormányzó helyettes, innen jut a szatmári püspöki székbe.⁷⁷

1930. október 16-án a román kormány jóváhagyásával XI. Pius pápa őt nevezte ki a Szatmár-Nagyváradai Egyházmegye püspökévé. Robosztus testalkatához szelíd tekintet, puritán jellem párosult, mely igen alkalmassá tette őt az öt megye katolikusságának vezetésére. Felszentelési szertartását 1930. december 7-én a nagyváradai Székesegyházban, Dolci M Angelo érsek, pápai nuncius celebrálta. Szatmári beiktatására érkezve a püspökség üveges hintóját küldték elébe az állomásra. Az ünnepélyes szertartásra december 14-én, advent 3. vasárnapján került sor.⁷⁸ A szatmári beiktatásra Pakocs Károly kanonok „Visszajött a püspök” címmel köszöntő verset írt, melynek egyik versszakában így jellemzi „*Mert hatalmas volt ő miként a hegység, / mely fellegekbe fúrja föl fejét, / de jó, s szelíd mint pázsitos hegyoldal, / mely juhocskáknak adja emlejét.*” Paptársai a modern lelkipásztorkodás bölcs irányelveinek táráként minősítették.⁷⁹

Az egyesített két egyházmegye igen nagy feladat elé állította. Hogy mindenhol eleget tegyen a papi utánpótlásnak, tovább élte mindkét egyházmegyében a papnevelő szemináriumokat, oly képpen, hogy Szatmáron a filozófiát, míg Nagyváradon a teológiai tanulmányokat sajátították el a papnövendékek. Lelkes támogatója volt a Jézus Szíve Szövetség gyermektagozatának, a Szívgyárdának. (A szívgyárdisták Jézus Szentséges Szívét tisztelő 6-14 éves katolikus fiúk és lányok országos szervezetének tagjai. Szatmáron „Szívgyárdista” néven 1929-30 és 1932-35 között lap is jelent meg.)⁸⁰

⁷⁷ MKL 1997: III. köt. 662.

⁷⁸ Katholikus Élet, Szatmár Politikai, társadalmi heti lap, 1930. XII. 15.

⁷⁹ Sematizmus 2006: 56.

⁸⁰ MKL 2008: XIII. köt. 321.

Püspökségének 9 éve alatt kilenc templom épült (pl. Szatmáron a Kültelki Szent Teréz templom) és hármat bővítettek. Ezek költségét részben jövedelméből, más részt a Laurentiana könyvanyagból 7000 kötetet egy bécsi antikváriumnak eladva tudták fedezni. Ezek a könyvek Bécsből Budapestre, majd Pozsonyba kerültek, onnan kérdezték vissza valaki, hogy hogyan is kerültek oda a szatmári könyvek.

István püspök szívgárdisták között

1936-ban a város a dr. Vasile Lucaciu szobor leleplezésére készül (október 25.),⁸¹ ami a városvezetésnek jól jött arra, hogy a Székesegyház magyar vonatkozású festményeit, szobraikat eltávolíttassa a püspökséggel.

⁸¹ Satu Mare a Nemzeti Parasztpárt lapja 1936. október 11.

A magyar címert át kellett festeni, a Szent Koronát el kellett távolítani a templomból, ugyanerre kötelezték az egyházat a Székesegyház portáléja melletti Szent István és Szent László szobrok vonatkozásában is, de erre az egyház nem volt hajlandó, ezért szeptember 24-én éjszaka munkások segítségével lehúzták és összetörték a két szobrárt. (Ezek helyreállítására a visszacsatolás első éveiben került sor.) Fiedler püspök heves tiltakozása ellenére a rombolás irányítóira sosem derült fény. A korabeli román lapok, mint a Glasul hotarelor, a Satu Mare, a Gazeta Sătmarului egy sort sem szentelt ennek a vandál cselekedetnek.

Az 1930-as évek végén a püspököt váratlan meglepetés érte. A szatmári papság belekeveredett a Rongyos Gárda nevű revizionista szervezetbe az által, hogy tudtuk nélkül fegyvereket rejtegettek a püspöki palotában. Az állambiztonságiak ezt felfedezve több papot letartóztattak. A püspököt ekkor válaszút elé állították, vagy lemond, és akkor papjait kiengedik, vagy ha nem, a letartóztatottakat hazaárulás vádjával bíróság elé állítják. Ügyükben Juliu Hossu (1885-1960) görög katolikus kardiális tett lépéseket. Így Fiedler püspök 1939. december 14-én lemond.⁸² De a pápai jóváhagyás csak december 16-án érkezik meg. Ezt követően 1940 februárjában a nagyszebeni Szent Orsolya-rend nővéreinek lelki gondozója lett. Február 12.-i dátummal a rendházat ábrázoló üdvözlő lapot küld a Szatmári Püspökség irodaigazgatójának, Szeibel Istvánnak.

A szebeni Szent Orsolya-rendi zárda, ahova István püspök visszavonult.

⁸² Sematizmus 2006: 55-58.

Még ezen év őszén visszatér Szatmárra, s jövőjét latolgatva még rövid időt itt tölt, hangoztatva, hogy az „*utódnak az előd útjában van*”, majd végül visszatér Nagyváradra, ahol papi feladatokat látva el éli további éveit.⁸³

1957. október 24-én hunyt el, Béteky Ferenc vikárius temette. A Váradolaszi sírkertbe helyezték örök nyugalomra. Mára a temetőt felszámolták, helyén városi park létesült, de a püspökség a jelentősebb síremlékeket kimentette e nagy múltú kegyeleti helyről. Fiedler István síremléke a nagyváradai székesegyház kriptájában kapott helyet.

A püspök címere

A horpasztott oldalú, csücskös, vágott pajzs, pajzstalpi kék mezejében egy betűképből MÁRIA olvasható ki, míg a pajzsfői mezőben egy töviskoszorúval övezett szív látható. A pajzs mögött egy lóherevégű körmeneti kereszt emelkedik. A pajzs két levágott csúcsára két mitra, vagyis a püspöki süveg támaszkodik, mintegy kifejezve, hogy a püspök két egyházmegyének az irányítója. Ugyanezt fejezi ki a két oldalon a pajzs mögül kibúvó két pásztorbot. A pajzs mögött aranyozott, cölöpösen álló kereszt, fölötte a 6-6 bojtos zöld kalap lebeg, alul pedig a latin szövegű jelmondatos stóla zárja be a címet.⁸⁴

COR JESU TIBI CONFIDO — JÉZUS SZÍVE BENNED BÍZOK

Fiedler István megyéspüspök síremléke a nagyváradai Bazilika (basilica minor) kriptájában

⁸³ Fodor 2007: 139.

⁸⁴ Sematizmus 2006: 55–58.

1939 -1942 az egyházmegye zavaros évei

Márton Áron — Szatmár-Nagyvárad apostoli kormányzója

Amikor a kettős egyházmegye püspöke Fiedler István politikai okokból 1939. november 30.-i dátummal lemondásra kényszerült, újra új helyzet állt elő, mely a Szentszéket is gond elé állította. Ezért ideiglenes megoldásként 1939. december 14-én Márton Áron gyulafehérvári püspököt neveztek ki apostoli kormányzónak a Szatmár-Nagyvárad Egyházmegye számára, aki december 15-én át is vette a két egyházmegye irányítását, oly módon, hogy maga helyett helynököket nevezett ki.⁸⁵

Márton Áron püspöki címere

A szív alakú csatapajzs mezejét egy hegyvidéki táj tölti ki. A pajzstalpon lévő halmokon magányos fenyő emelkedik, háttérben a Székelyföld havasaival. A zöld fenyő a gerinces egyéniséget szimbolizálja. A pajzs közepét egy széles pólya fedi, rajta középen Krisztus monogramja, (krisztogram) két oldalt pedig Csík vármegye címerképe, a Nap és a Hold, melyek arra utalnak, hogy Csík fiának vállalnia kell a terhes küldetést is, kitartani, mint a fenyő a zord tájban. Ezt fejezi ki a címer alatti félköríves stóla jelmondata is:

NON RECUSO LABOREM - NEM VONAKODOM A MUNKÁTÓL

A pajzs mögött a körmeneti kereszt emelkedik, jobbról pedig a mitra, balról a pásztorbot. Mindezek fölött a 6–6 bojtos zöld püspöki kalap lebeg.

Dr. Napholcz Pál— egy hónapig a kettős püspöki székben.

Fiedler püspök lemondásával egyidőben megindult a latolgatás az új püspök személyét illetően, azonban Márton Áron ajánlása érvényesült, így a Kolozsváron szolgáló Napholcz Pál jezsuita szerzetest — akit a Va-

⁸⁵ Sematizmus 2006: 59.

tikán és a román kormány egyaránt elfogadott — nevezték ki a kettős püspöki székbe.⁸⁶

Pál atya a Szatmár megyei Szakaszon született 1901. december 3-án földműves családban. Iskoláit helyben és Szatmáron végezi, majd Kaloocsán folytatja, ahol érettségi diplomát szerez. 17 éves mikor 1918. augusztus 14-én belép a jezsuita rendbe.

Napholcz Pál püspökjelölt

Tanulmányait Krakkóban folytatja, ahol bölcseletet, majd a belgiumi Löwenben (Louvain) hittudományt tanul, melyek révén megszerzi a teológiai doktorátust.⁸⁷ 1933-ban hazatér, 1935-ben Kolozsvárra helyezik, ahol a jezsuita rendház főnökévé nevezik ki, ugyanakkor kolozsmonostori plébános. Itt éri a hír, hogy XII. Pius pápa az 1940. július 23-án kelt bullájával Szatmár-Nagyvárad Egházmegeyék püspökévé nevezte ki.

⁸⁶ Sematizmus, 2006: 58.

⁸⁷ Egházi Lapok 1943. május.

Erről Márton Áron gyulafehérvári püspök 1940. augusztus 20.-i körlevelében értesíti az egyházmegyék papságát és a híveket. Pál püspök elkészítteti címerét, ő is szintén körlevelben szándékszik bejelenteni püspökké való kinevezését és szeptember 8-ra tervezett felszentelését, de a körlevél nem kerül ki a papsághoz, mivel már a levegőben ott vannak a politikai és határváltozások.

Egészségi állapota miatt úgy érzi, nem fog tudni eleget tenni a reá váró feladatoknak, így augusztus 31-én felajánlja a Szentszéknek, döntően belátása szerint, ő lemond, ezt Róma el is fogadja. A határváltozás csakhamar be is következik, szeptember 5-én a magyar hadsereg a II. bécsi döntés alapján Szatmárnémeti mellett átlépi a határt, ezzel a kettős egyházmegye határaiban is új helyzet állt elő.

Pál tisztelendő visszatér Kolozsvárra, 1941-ben a budapesti noviciátus igazgatásával bízzák meg, majd a jezsuita rend magyarországi tartományának főnöke lesz. A rendházak vizitációi során 1943 áprilisában Kassára látogat, ahol hirtelen megbetegszik, kórházba kerül, s még azon hó 13-án 42 éves korában távozik az élők sorából. Két nap múlva nagy részvét mellett Kassán helyezik örök nyugalomra.⁸⁸

A püspök címere

Téglalap alakú, vágott mezejű, csücskös pajzs, közepén egy vele azonos alakú boglárpajzsral. A nagy vagy öreg pajzs pajzsfőjének kék mezejében jobbra tekintő kinyújtott nyelvű oroszlán zöld mezőn fekszik. A pajzstalp piros mezejét egy aranszínű kereszties abroncskorona és két keresztbe tett bárd tölti ki. Mindkettő hatalmi jelkép. Szent Lászlót is bárdokkal a kezében jelenítik meg, hisz a legenda szerint ezzel fakasztott vizet a sziklából, pl. a szatmári Székesegyház Szent László szobra. A kék boglárpajzsot, a túldíszítettség, a gazdag szimbolika jellemzi. A pajzstalp zöld halmából közepén egy ezüstsínű kereszt emelkedik ki, rajta egy töviskoszorúval övezett lángoló szív, az Isten iránti forró szeretetet fejezi ki.⁸⁹ A keresttől jobbra búzagalászok, az állandóan újjászülető élet szimbóluma, balra szőlővesszők emelkednek ki, az élet és a halál jelképei.⁹⁰ A boglárpajzs jobb felső szögletében egy kis ezüst négyzetet egy ötszirmú

⁸⁸ Magyar Lapok 1943. április 14.

⁸⁹ MKL 2008: XIII. köt. 321.

⁹⁰ Hoppál 1997: 41, 205.

vörös rózsza tölti ki, mely Krisztus öt szent sebének jelképezi.⁹¹ A pajzs sisakját egy püspöki süveg alkotja rajta a kezdet és a vég, az alfa és az ómega betűivel. Mind e fölött a zöld 6-6 bojtos püspöki kalap lebeg. A címert alól egy szalag zárja be, rajta a püspök jelmondatával:

IN OBSEQUIUM PLEBIS DEI—ISTEN NÉPÉNEK SZOLGÁLATÁRA.

Napholcz Pál lemondásával a kormányzást újra Márton Áron veszi át, aki a Szatmári Egyházmegyét Szabó István kanonokra — aki az egyházmegyét azelőtt is vezette — bízta.

XII. Pius pápa egy újabb bullával szétválasztotta a két egyházmegyét, hiszen mindkettő az elszakított plébániáit visszakapva kiegészült. Így már ismét 118 plébániája volt a Szatmári Egyházmegyének. 1942-re találták meg dr. Scheffler János személyében azt a főpapot, aki méltó volt a püspöki székre, személyét Fiedler István és Napholcz Pál egykori püspökök is támogatták.

Boldog dr. Scheffler János — a vértanú püspök

1887. október 29-én született Kálmándon, 10 gyerekes zsellér családban. A teológiai tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte. 1910. július 6-án szülőfalujában Boromisza Tibor püspök szenteli pappá, s ezzel megkezdte lelkipásztori munkáját, mely mellett egyházjogból szerez doktorátust. 1910-42 között pályája a segédlelkészségtől a teológiai tanárságig ível. Nagy felkészültségére utal, hogy ezen években több liturgikus munkája jelenik meg. 1918-ban püspöki megbízás révén újjá szervezi a Királyi Katolikus Főgimnáziumot, melynek 1920-ban igazgatója lett. 1923-25 között plébános Nagymajtényban, ezt követően különböző szinteken hitoktatói kört tölt be. 32 év papi tevékenység után, annak ellenére, hogy nem szerepelt a jelöltek listáján, a Szentszék XII. Pius pápa 1942. március 26-án kiadott bullájával őt nevezte ki Szatmár püspökévé, március 28-án pedig a Nagyváradai Egyházmegye kormányzójává. Az egyházmegyét május 5-én vette át. Felszentelése 1942. május 17-én zajlott a szatmári Székesegyházban, melyre dr. Serédi Jusztinián (Deáki 1884. április 23 - Esztergom 1945. március 23.) bíbo-

⁹¹ Hoppál, 1997: 41,205

rost kérte fel. Bíró László és Meszlényi Gyula után ő volt a harmadik püspök, akit a Székesegyházban szenteltek fel. Az ünnepi szentmisére csak előre kiadott helyjegyekkel lehetett bemenni.⁹²

A püspök címere

János püspök a felszentelés után kiadott körlevelében távlati elképzelései mellett címerképeinek indoklását is közli. Ebből idézünk részleteket:

„E címer középpontjában a nekünk a maga egyszerűségében is oly kedves Hám Jánostól átalakított szatmári Székesegyháznak homlokzata díszlik, mint az egyházmegye szíve és egységének beszédes jelképe, fölötte az Úr Jézus Szentséges Szívének képe lebeg, mint minden áldásnak és lelki egységnek forrása, melyből e háborús időben kegyelmet várunk, de azt is hirdeti, hogy a Szent Szív tisztelete Szatmárról indult ki, abból a régi kis Kálvária templomból, ahol e tájon először hirdették a Szent Szív tiszteletét. A Szent Szívből öt nagyobb sugárkéve árad a Székesegyház fölé, a püspökség öt megyéjét jelképezve Szatmár, Ugocsa, Máramaros, Bereg és Ung vármegyéket. (Ez fejezi ki a püspök azon óhaját, hogy a 20 év óta szétszakított egyházmegye újból összeforrva eggyé legyen hitben, kölcsönös megértésben, szeretetben.)

A címer alatt hullámos, rojtos végű stólán ez a jelszó olvasható:

„UT OMNES UNUM SINT...”
„LEGYENEK MINDNYÁJAN EGY” (Ján17,21)

....úgy akarok én is mindenkor azért imádkozni és egész életemet maradéktalanul azért áldozni: hogy mindnyájan egyek legyünk, hogy az egyházmegyének 20 éven át külön élt három darabja jogilag és lelkileg szeretetben újból összeforrjon Isten országának építésében és szépítésében....

E nagy feladatnak minél tökéletesebb megvalósításáért egész életemet oda akarom adni, és Szent Pállal mondani: Én pedig szívesen feláldozok mindent, sőt magam is áldozattá leszek a ti lelketekért. (Kor.II. 15.)

Szatmárnémeti 1942. V. 6-án Szent János apostolnak, az egyházmegye második védőszentjének ünnepén.

+ János püspök”⁹³

⁹² Szatmári Püspöki Levéltár, Scheffler Gyűjtemény.

⁹³ Dr. Scheffler János megyéspüspök körlevele 1942. V. 6.

A pajzs tetején két pálmalevél között Krisztus monogramja emelkedik, mögötte pedig jobbról a körmeneti kereszt, balról a pásztorbot nyúlik át. A címert felülről a 6–6 bojtos lebegő zöld kalap zárja le.

János püspök Szatmár megyei lévén jól ismerte e táj egyházi, politikai, gazdasági, etnikai viszonyait, így legfőbb teendőjének új plébániák szervezését tekintette, ezért 5 új plébániát és 4 lelkészséget létesített, két férfi szerzetesrendet: a szalvatoriánusokat Nagykarolyba (1943), a szalézianusokat Nagybányára (1944) telepítette.

Nehéz idők

A front közeledte az egyházra is nagy terhet rótt. A hívek lelki gondozásán, a csonka családok anyagi támogatásán túl, a papság megritkulása, a menekülések (12 pap és hívei), a bombázások,— melyről János püspök az 1944/3334-es számú körlevélében értesítette a plébániákat 1944. december 27-én Szent János apostol napján: *„Szomorú szívvel hozom Papjaim tudomására, hogy szeptember 16-án a püspöki palota óvóhelyén huszonegyen veszítették életüket. 7 pap (egy erdélyi egyházmegyei, Papp Dénes), 3 papnövendék (Somó Oszkár, Somos József, Békési István), 4 irgalmas nővér és 7 világi, a püspökségnek és a szemináriumnak hűségese alkalmazottai. Mindnyájukat buzgó imámba ajánlom. A bombatámadás áldozatainak a temetőben — a paptársak kegyeletének megfelelően — síremléket, és a püspöki palota falán emléktáblát szándékozunk elhelyezni.”*⁹⁴ (Ez utóbbi csak 2012. szeptember 16-án valósult meg.) (A püspök előtte való este testvérével dr. Scheffler Ferenc kanonokkal és Pakocs Károly általános helynökkel a püspökség erdődhegyi nyaralójába vonult vissza.), de a későbbi deportálások (11 pap) is, az egyháziakra nagy terhet jelentettek.

A palotában esett hatalmas rombolásról a püspök egy körlevélben azt írja: *„...a papnevelő intézetünk rombadölt részét munka alá vettük egyelőre kölcsönből, bővítve helyre állítjuk.*

1945. november 11. Szent Márton püspök napján.”

1948. augusztus 3-án államosítják az egyházi iskolákat, 4-én pedig az egyházmegyét fősperességre fokozzák le, 1948. szeptember 16-án felfüggesztik a püspök működését, 1949. július 29-én feloszlatták a szerzetesrendeket. Mindezek nagy szomorúságot idéznek elő a katolikus közösségekben. Scheffler püspököt 1950. május 23-án Kőrösbányára (Baia de Cris), a ferences kolostorba internálják, ahol házi őrizetben tartották.

⁹⁴ Szatmári Püspöki Levéltár, Scheffler Gyűjtemény.

Ft. Tyukodi Mihály a tilalom ellenére meglátogatja, melyért börtönt szenved. 1952. március 1-én Bukarestbe viszik, ahol március 18-án hazaárulás vádjával letartóztatják. Máramarosszigetre, majd szeptember 12-én más papokkal együtt Jilavára, a politikai foglyok börtönébe szállítják. Elindulásukkor az ő kezdeményezésére „Mária drága neve” című énekkel lépnek ki a Szigeti börtönből. Vallatás, kínzás hetei következnek, 1952. december 6-án hajnalban még a koncepciós per megkezdése előtt meghal, életének 66., papságának 43., püspökségének 11. évében.⁹⁵ A börtön temetőjében hantolták el. A Szatmári Egyházmegye 1953. március 10-én értesült a püspök haláláról. Dr. Czumbel Lajos ordinárius 1965-ben arról szerzett tudomást, hogy a régebben eltemetettek esetleg exhumálhatók, ezért októberben Zsilavára küldte Galambos Ferenc nyugalmazott lelkeszt, aki kihantoltatta a hamvakat, és egy bőröndben, titokban hazahozta. A maradványokat Hám János szarkofágja mellett fémkoporsóban, a Székesegyház kriptájában helyezték végső nyugalomra.⁹⁶

1948-tól a főesperességre leminősített egyházmegye vezetését dr. Czumbel Lajos, mint ordinárius, egyházmegyei kormányzó végezte.

Az ő 1967. február 26-án bekövetkezett halálát követően Sipos Ferenc viszi tovább ezt a feladatot.⁹⁷

Az 1989 decemberi forradalmi események 42 év után az egyházmegye újjá éledésének reményét is megcsillantották, mely 90 tavaszán valósággá is vált. Az új állam vezetése felvette a Szentszékkal a hivatalos kapcsolatot, így lehetőség nyílt a régi egyházmegyék visszaállítására.

Reizer Pál — az egyházmegyet újjászervező püspök

Az újjáalakult Szatmári Egyházmegye püspöki székét Ft. Reizer Pál máramarosszigeti főesperes foglalja el.

Pál püspök Túrterebesen született 1943. augusztus 6-án földműves családban. Egyetemi tanulmányait a Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskolán végezte. 1967-ben szentelték pappá. Lelkeszi pályáját Máramarosszigeten segédlelkészként kezdte, de két év után Szat-

⁹⁵ Sematizmus 2006: 77-79

⁹⁶ Dr. Bura László 2011: 142-145

⁹⁷ Sematizmus 2006:70.

máron a főesperesi hivatalban és, mint a Zárda templom lelkésze folytatja, mely igen meghatározó volt az életében, ezt tükrözi püspöki címere is. Közel 20 év után, mint lelképásztor visszakerül Máramarosszigetre, ahonnan 1990. március 14-én a püspöki székbe nevezik ki, május 1-én pedig a Szentszék bukaresti nunciusa a Székesegyházban püspökké szenteli. Ő volt a negyedik püspök, akit Szatmáron szenteltek fel és iktattak be.⁹⁸

A püspök címere

A szív alakú pajzs címerképei a püspök életútját szimbolizálják. A pajzstalpi részt a szülőfalu folyóját, a Túrt jelképezve egy kék sáv tölti ki, mely fölött a Zárda templom és a kolostor sziluettje emelkedik, az a templom, ahol Pál tisztelendő lelkészi munkáját évekig végezte. Az épület mögött az életút újabb állomását a Máramarosi havasok jelképezik, fölöttük a tisztaságot kifejező kék mezőben a Zárda keresztjére Szűz Mária monogramja egy M és Á ereszkedik, mely azt fejezi ki, hogy a templom a szeplőtelen fogantatás tiszteletére szenteltetett fel. A pajzs mögött a körmeneti kereszt, alatta pedig a püspöki jelmondat:

**CARITAS CHRISTI URGET NOS
KRISZTUS SZERETETE SÜRGET MINKET**

A címert felül a zöld püspöki kalap zárja le.

Az eltelt több mint 40 évi egyházat romboló politika után a megnyílt lehetőségek nagy feladatok elé állították az új egyházfőt. Újjászervezte az esperesi kerületeket, két főesperességet és hét esperesi kerületet hozva létre. 4 új plébánia alakult, 7 templom épült és 2 templom építését kezdték el, 8 új kápolna, 4 plébánia épület, valamint különböző egyházi intézmények épületei készültek el az ő idejében: papi otthon az Eötvös utcán (str. Alexandru Ion Cuză), 1992-ben elindítja Szatmáron a Hám János Teológiai Líceumot, Nagykárolyban pedig a Kalazanczi Szent József Római Katolikus Középiskolát. Visszaszerezte a püspöki palota bal szárnyát, és azt tataroztatta. Itt működik ma a Hám János Líceum. Nagykárolyban letették a Fatimai Szűzanya templom alapkövét. Megépítette a Szent Alajos Konviktust. Az ő idejében a Székesegyház előtti parkban, Hám János tiszteletére 1999 májusában mellszobrot állítottak. Alkotója Lakatos Pál szatmári születésű, ma Kecskeméten élő szobrászművész.

⁹⁸ Sematizmus 2006: 71–74.

Dr. Scheffler János püspöki címere

János püspök fémdomborítású címere

Boldog Scheffler János márvány koporsója a Székesegyházban

Reizer Pál megyéspüspök címere

Reizer Pál püspök síremléke a Hidontúli katolikus temetőben

Ft. Schönberger Jenő püspöki címere

Szent Erzsébet szobrának leleplezése
2008. november 16-án.

A Hám János szobor leleplezése
2015. január 6-án.

Reizer Pál nevéhez fűződik dr. Scheffler János és Hám János boldoggá avatási ügyének újraindítása a Szentszéknél.

2002 áprilisának végén a püspök súlyosan megbetegszik, majd öt nap múlva állapota válságosra fordul, és távozik az élők sorából. Temetése 2002. április 24-én számos magas rangú főpap és a hívek sokaságának részvétele mellett zajlott. Végakarata szerint a Hídon túli temető papi sírkertjében helyezték örök pihenésre.

Az egyházmegye kormányzását április 20-án a püspöki tanácsosok testülete Arday László Attilára, a püspökség irodaigazgatójára bízta. Egy éven át ő vezette az egyházmegyét.

Schönberger Jenő — a legfiatalabb püspök

II. János Pál pápa 2003-ban nevezi ki az új püspököt Ft. Schönberger Jenő személyében.

Jenő püspök 1959. június 18-án szintén Túrterebesen született. Felsőfokú tanulmányait ő is Gyulafehérváron végezte, ahol 1985. június 23-án szentelték pappá. Ez időtől kezdve Nagykárolyban, Szatmárnémetiben, Nagybányán kápláni feladatokat végez. 1994-től a szatmári Szentcsalád templom, majd Mezőpetri plébánosa, ezt követően Gyulafehérváron spirituális és liturgika tanár, innen a Szatmár melletti Darára kerül a hívek lelki gondozására, majd Máramarossziget következik, ahonnan 2003. április 30-án a szatmári püspöki székkal tisztelik meg. Felszentelésére június 21-én kerül sor, ötödikként a Székesegyházban. Már püspöki működésének elején külön plébániát hoz létre a román és német ajkú hívek számára, ennek központjául a Kálvária templomot jelöli ki, melyet 2012-ben impozánsan felújítottak. Ez év szeptember 16-án felavatják a még Scheffler püspök által eltervezett emléktáblát a püspöki palota bejáratí részében a bombázások áldozatainak emlékére, melyet az említett napon Ft. Jenő püspök úr leplez le.

2004-ben sikerült a Hám János iskolaközpontot a püspöki épület bal szárnyába költöztetni, ugyanezen évben megszervezik a püspökség Jubileumi Évét, amelyet az egyházmegyei Zsinat zárt be. 2006-ban kiadják „A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusát” (Évkönyv). 2008. november 16-án a Hildegárda templommal szembeni parkosított területen, az egykori ferencesek kertjének a helyén, a püspökség egy Szent

Erzsébet szobrot állíttatott, mely Gergely Zoltán kolozsvári szobrászművész alkotása. 2011. július 3-án felemelő szertartás keretében boldoggá avatják, Scheffler János vértanúhalált halt szatmári püspököt. Hazahozott földi maradványait vörös márvány szarkofágban a Székesegyházban helyezik el, hagyatékából pedig a templom bal oldali kis mellék termében emlékszobát hoznak létre. 2012 májusában felújítják Hám János boldoggá avatásának folyamodványát, melyet még Meszlényi Gyula indított meg az 1900-as évek elején. E célból a Székesegyház kriptájából felhozzák és

a templom kis Szent Antal kápolnájába helyezik el a püspök hamvait tartalmazó szarkofágot, hogy a hívek imáikkal kérhessék az ő égi pártfogását.⁹⁹

A püspökség kezdeményezésére 2014-ben pályázatot írtak ki egy új egész alakos Hám János szobor elkészítésére, melyet Zagyva László szatmári származású, Nyíregyházán élő szobrászművész nyert meg, így 2015. január 6-án, vízkeresztkor, a püspök által celebrált szentmisét követően, a művész alkotásának ünnepélyes leleplezésére került sor. A régebbi mellszobrot Szatmárcsekére helyezték át.

Az 1944. szeptember 16.-i bombázás áldozatainak emléktáblája

⁹⁹ Sematizmus 2006: 75–76.

A püspök címere

Az U alakú, lekerekített úgynevezett doborpajzs hasított mezejének címerképeit a püspök úr a következőképpen fogalmazta meg:

„A címerpajzs minden elemét a püspöki jelmondat magyarázza.

GRATIA ET PAX — KEGYELEM ÉS BÉKE

A pajzs jobb oldala kék alapszínű, kifejezve az Isteni végtelenséget.

Ebben a mezőben található a Szűzanya alakja, feje körül a Jelenések Könyvében leírt tizenkét csillagból álló koszorú. Ő szülte a világra Jézust, az Isten Fiát, minden kegyelem forrását, de ő az Egyház Anyja is.

A püspök ezzel fejezi ki háláját szülőfaluja, Túrterebes temploma védőszentjének, a Nagyboldogasszonynak, akinek oltalmába ajánlja egyházmegyéjét és életét.

Alatta hét ezüstsáv látható, melyek a hét szentséget, Isten kegyelmeinek közvetítőit jelképezik.

A pajzs bal oldalának alapszíne a vörös. A földi élet megpróbáltatásaira utal. Ebben a mezőben található az olajág, a béke szimbóluma.

A pajzs két oldalát hátulról a cölöpösen álló kereszt mintegy összekapcsolja. Jelzi, hogy minden kegyelem és béke Krisztus kereszthalálából fakad. Általa nyertünk kegyelmet, de a békét is csak általa szerezhettük meg.”¹⁰⁰ A címer fölött a 6–6 bojtos zöld püspöki kalap lebeg.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a Szatmári Római Katolikus Egyházmegyéjét fennállásának 200 éve alatt 14 püspök irányította, akik közül Hám János 30, Boromisza Tibor 22 évig töltötte be a püspöki széket.

Áttekintve a püspöki címerek címerábráit, elmondhatjuk, hogy a 19. század első felének főpásztorai a címerpajzsra családi vagy világi szimbólumokat helyeztek, csak a század második felében találunk a családi címerábrához társítva liturgikus elemeket, mint például Meszlényi Gyula püspök címerében. A 19. század végétől már a pajzsot teljesen liturgikus elemek töltik ki. Gyula püspöktől kezdve pedig minden főpásztor hitvallását a címer alatti jelmondatával fejezte ki.

¹⁰⁰ Ft. Schönberger Jenő püspök úr személyes közlése

Szómagyarázat

- apát** — egy szerzetesrend lelki és gazdasági irányítója
- apostoli kormányzó** — a pápa nevében kormányzó főpap
- attributum** — olyan tárgy vagy jel, mely egy személyre, vagy csoportra jellemző
- bazilika** — oszlopsorral elválasztott három hajós templom, előjogait pápai enciklika szabályozza
- bíboros** — a pápa adományozta legfőbb papi méltóság, részt vehet a pápaválasztáson és választható
- bullá** — ünnepélyes formájú pápai okirat, rendelet
- enciklika** — a római katolikus egyház fejének, a pápának egy meghatározott témát feldolgozó körlevele
- kanonok** — egy érsekséghez vagy püspökséghez tartozó tanácsadó testület tagja
- káptalan** — a kanonokok testülete, püspöki szék megüresedése esetén joggyakorlásra jogosult
- mitra** — püspöki süveg
- novicius** — szerzetesnövendék, aki még nem tette le a fogadalmat
- nuncius** — a pápai állam követe a különböző országokban
- papirfelzet** — viaszpecsétre helyezett vékony díszített szélű vékony papír, melyre rányomják a pecsétnyomót, így a viasz védve van a töredeztől, de kiadódik a pecsétnyomó ábrája és szövege
- prépost** — a megyés püspök alárendeltje, nagyprépost — a káptalan vezető papja
- stóla** — szalag formájú liturgikus ruhadarab, a papi hatalom jele
- szárazpecsét** — olyan pecsétnyomóval keletkezett pecsét, melyen a betűk süllyesztettek, így a pecsét szövege domború lesz
- tiara** — pápai hármaskorona
- vikárius** — a megyéspüspök helyettese

Forrásanyag

- Baják László: *Címerek a gyászszerartásokon, Halotti címerek a 19. századból, A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXV-XXXVI* Miskolc, 1997.
- Bárczay Oszkár: *A heraldika kézikönyve.* Budapest, 1897.
- Bartók Gábor: *Szatmár-Németi története.* Szatmár, 1860.
- Bertényi Iván: *Kis magyar címertan.*
Gondolat Kiadó Budapest, 1983
- Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai Szatmár-németi sz. kir. város.* Budapest, 1908.
- Dr. Bura László: *Iskolavárosunk Szatmárnémeti.*
Csíkszereda, 1999.
- Dr. Bura László: *Boldog Scheffler János, Szatmárnémeti,* 2011.
- Csoma József: *Magyar Nemzetségi Címerek.* Budapest, 1904.
- Fazekas Lóránd: *Kökényesd, Egy Túr-háti falu 700 éve.*
Szatmárnémeti, 1994.
- Fazekas Lóránd: *Tanári életutak.* Szatmárnémeti, 2007.
- Fazekas Lóránd: *Schlauch Lőrinc, tizennégy év a Szatmári Egyházmegye szolgálatában.*
In. Szatmári Római Katolikus Évkönyv, 2003.
- Fodor József: *Jóságos atya és püspök Fiedler István püspök élete.* Nagyvárad, 2007.
- Horváth Sándor: *Magyar jezsuiták, akik a mai Erdélyben születtek, vagy itt működtek.*
- Hoppál M, Jankovics M., Nagy A., Szedám Gy.:
Jelképtár. Helikon Kiadó 1997.
- Irsik Ferenc: *Boldog emlékü Hám János szatmári püspök élete.* Szatmár 1894.
- Jeney György: *Egy szatmári Czivis emlékiratai.* Szatmárnémeti 1999. Otthonom Szatmár megye 8!
- Kempelen Béla: *Magyar nemes családok.* Budapest, 1911. VII.
- Dr. Kis-Erős Ferenc: *Mayer Béla Emlékezete.* Elhangzott a kalocsai tanítóegyesület 1913. október 16-ki közgyűlésén.
- Dr. Kiss János - Dr. Sziklay János: *A Katholikus Magyarország.* Budapest, 1902.

- Klobusiczky Péter: *Szentbeszédei. Közrebocsájtja Istenben boldogult Meszlényi Gyula püspök, Szatmár, Pázmány-sajtó 1906.*
- Kunráth Sándor: *A jászszentandrásai templom.* Jászszentandrás, 1996.
- Dr. Láng Ferenc: *Hildegárda. A Szatmárnémeti rk. plébánia történetet.* Satu Mare, 1930.
- Muhi Sándor: *A Kálvária templom építészeti-művészeti bemutatása.* In. *A Kálvária templom 1909-2009.* Szatmárnémeti, 2009.
- Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedéki táblákkal.* IV. V. VII. Pest, 1860.
- Nyáry Albert báró: *A heraldika vezérfonala.* Budapest, 1886.
- Pálkovács István: *Schlauch Lőrinc.* Mirton Kiadó Temesvár, 2007.
- Szalay Imre: *Klobusiczky Péter kalocsai érsek életrajza.* In. *Rel és Nev.* 1843. V.
- A Szatmári Püspöki Egyházmegye Emlékkönyve (Schematismus Centenarius) 1804-1904.* Szatmáron, 1904.
- A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa* Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség Szatmárnémeti, 2006.
- Heraldikai Lexikon: Egyházi heraldika.*
- Keresztény Értelmiségek Szövetsége: Címerek, címerábrák.*
- Magyar Katolikus Lexikon,* II. III. XI. XIII. kötet
Apostoli Szentszék Könyvkiadó Bp. 1994-2009
- Révai Nagy Lexikona:* Budapest, 1913. VII. VIII. XI. kötet.
- Szatmár, Társadalmi és szépirodalmi hetilap* 1905.IV. 15.

Tartalom

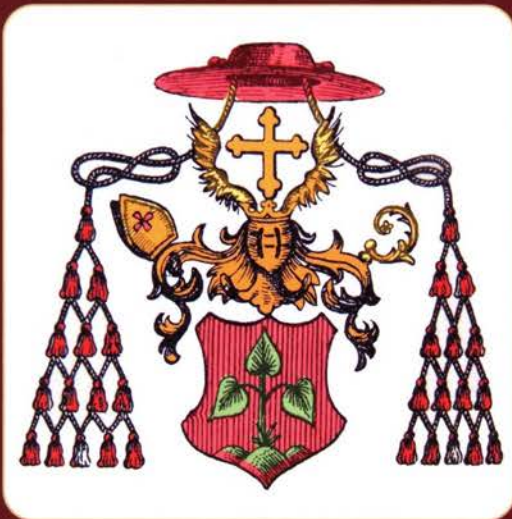
Előszó	5
Püspökök, püspökjelöltek, apostoli kormányzók, helynökök a Szatmári Római Katolikus Egyházmegye 200 éve alatt	6
A Szatmári Egyházmegye püspökeinek élete és címerei	5
Az egyházi heraldika története	7
Nagyszalatnyai báró Fischer István – az Egyházmegye első püspöke	12
Klobusiczki Klobusiczky Péter – a szegényeket, éhezőket gyámolító püspök	17
Nagydaróczi Kovács Flórián - a kiemelkedő szónoki tehetség	22
Hám János – az Egyházmegye és a város építő püspöke	25
Ahol Gonczeczky János tisztelendő elkövette „bűnét” – Olvasmány	29
Hám János püspök arcképe egy jázsági templom freskóján – Olvasmány	35
Dr. Haas Mihály – a félreértett püspök	43
Kézdipolányi dr. Biró László – az ékes szavú püspök	46
Dr. Schlauch Lőrinc – a bíborosi méltósággal kitüntetett püspök	49
Meszlényi Gyula – „nem balzsamot hoztam én, hanem szerető szívet”	55
Dr. Mayer Béla – aki alig volt püspök	60
Dr. Boromisza Tibor – az Egyházmegye harmadik alapítója	62
Dr. Fiedler István – a kettős Egyházmegye első püspöke	68
Márton Áron – Szatmár-Nagyvárad apostoli kormányzója	72
Dr. Napholcz Pál – egy hónapig a kettős püspöki székben	72
Boldog dr. Scheffler János – a vértanú püspök	75
Reizer Pál – az Egyházmegyét újjászervező püspök	78
Schönberger Jenő – a legfiatalabb püspök	82

Hám János
püspöki címere

Boromisza Tibor
püspöki címere

Schlauch Lőrinc
bíborosi címere